

Verksamhetsberättelse
1982

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND
The Bank of Sweden Tercentenary Foundation

Redogörelse

1982/83:21

Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1982

1983-02-24

Till riksdagen

Styrelsen för Riksbankens jubileumsfond får härmed avge berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1982.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen har varit:

- professor Staffan Helmfrid (ordförande)
  - suppleant: professor Inge Jonsson
- riksbankschefen Lars Wohlin (vice ordförande)
  - suppleant: avdelningsdirektör Thomas Franzén
- riksdagsledamot Karin Flodström
  - suppleant: riksdagsledamot Rune Jonsson
- riksdagsledamot Lars Gustafsson
  - suppleant: riksdagsledamot Bengt Silfverstrand
- riksdagsledamot Lars-Ingvar Sörenson
  - suppleant: riksdagsledamot Margot Wallström
- riksdagsledamot Gunnar Biörck
  - suppleant: riksdagsledamot Mårten Werner
- riksdagsledamot Einar Larsson
  - suppleant: riksdagsledamot Ulla Ekelund
- riksdagsledamot Linnea Hörlén
  - suppleant: riksdagsledamot Torkel Lindahl
- professor Torsten Hägerstrand
  - suppleant: professor Ingemar Ståhl
- professor David Magnusson
  - suppleant: professor David H. Ingvar
- professor Kai Siegbahn
  - suppleant: professor Sten Henrysson

Filosofie doktorn, docent Nils-Eric Svensson har under året varit fondens direktör och chef för dess kansli.

Fondens uppgift

Enligt sina stadgar har Riksbankens jubileumsfond till ändamål att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid gäller bl. a. att företrädare skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt, att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga projekt, att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, särskilt skall uppmärksammas, att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning.

I underlaget för riksdagens stadgebetslut förutsattes "att fondens verksamhet till en början inriktas på sådan forskning, som syftar till att öka kunskapen om de verkningar, som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna".

Stadgarna anger också att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet. I princip skall icke något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden.

Mot den här bakgrunden har styrelsen funnit det rimligt att särskilt uppmärksamma samhälligt angelägna forskningsområden vilka inte har några speciella företrädare för sig. Fondens resurser kan därigenom i första hand ses som ett *komplement* och alltså inte som ett alternativ till övriga resurser som finns för forskning i Sverige.

Arbetsätt

Styrelsen har under året sammanträtt fyra gånger. Ansökningar om forskningsanslag har innan de tagits upp i styrelsen i flertalet fall granskats av särskilda sakkunniga. Som underlag för styrelsens beslut har vidare funnits bedömningar från en eller flera arbetsgrupper (prioriteringsgrupper), i vilka ingått dels ledamöter av fondens styrelse, dels sakkunniga utanför styrelsen. De fem av styrelsen utsedda arbetsgrupperna hade vid årets slut följande sammansättning.

Arbetsgrupp 1 (ekonomi, geografi etc.): Biörck, Franzén, Hägerstrand, Silfverstrand, Ståhl, Wohlin samt professor Dick Ramström.

Arbetsgrupp 2 (beteendevetenskap etc.): Henrysson, Lindahl, Magnusson, Wallström samt professor Karl Erik Rosengren.

Arbetsgrupp 3 (statskunskap etc.): Flodström, Gustafsson, Larsson samt docent Gunnel Gustafsson och professor Leif Lewin.

Arbetsgrupp 4 (medicin, naturvetenskap, teknik etc.): Ekelund, Ingvar, Siegbahn, Sörenson samt professorerna Börje Cronholm, Marianne Frankenhaeuser, Lars-Magnus Gunne och Bengt Rånby.

Arbetsgrupp 5 (humaniora): Helmfrid, Hörlén, I. Jonsson, R. Jonsson, Werner samt professorerna Bengt Sigurd och Gunnar Westin.

Under året har dessutom funnits tre s. k. områdesgrupper. Deras uppgift har varit att kartlägga forskningsbehov och föreslå åtgärder i syfte att främja vetenskaplig forskning inom problemområden som bedömts angelägna men hittills inte varit tillräckligt uppmärksammade. Grupperna har haft följande benämning och sammansättning.

1. Områdesgruppen för *forskning om jämställdhet*: professor Pär-Erik Back, ekon. dr. Siv Gustafsson, forskningsassistent Anita Göransson, professor Kjell Härnquist, docent Ann-Sofi Kälvevemark (forskningssekr.), docent Rita Liljeström, statssekreterare Ingemar Lindberg, redaktör Ami Lönnroth, ombudsman Myril Malmström.

2. Områdesgruppen för *forskning om skattefrågor*: docent Lars Bertmar, professor Gunnar Biörck, ekon. dr. Gunnar Du Rietz, docent Axel Hadenius, utredningssekr. Per-Olof Edin, länsråd Lars Johanson, professor Gustaf Lindencrona, ekon. dr. Alf Lindqvist (forskningssekr.), professor Sven-Olof Lodin, professor Karl-Erik Wärneryd, statssekreterare Carl Johan Åberg.

3. En grupp bestående av Cronholm, Frankenhaeuser, Henrysson, Ingvar, Magnusson, Rosengren (ledamöter i arbetsgrupperna 2 och 4) samt docent Ola Arvidsson (forskningssekr.) har diskuterat olika initiativ för kunskapsutveckling inom området *beteende och hälsa*.

Fondens direktör har varit *ordförande* i områdesgrupperna. Byråsekreterarna Nina Lindgren, Inger Nyhlén och Kerstin Stigmark har varit *sekreterare* i grupperna 1, 3 resp. 2.

Ekonomi

Fondens ekonomiska ställning per den 31 december 1982 och 1981 redovisas i tabellform här nedan. Balansräkning och resultaträkning har också redovisats såsom bil. 2 till Sveriges Riksbanks förvaltningsberättelse för år 1982. Några smärre ändringar i jämförelse med tidigare års tabeller bör noteras. Hittills har ett visst års ränteintäkter tagits i anspråk för utdelning av forskningsanslag först under nästföljande år. Förvaltningskostnader och projektomkostnader däremot har budgeterats under och bestridits från verksamhetsårets intäkter. Fr. o. m. 1982 skall enligt styrelsens beslut intäktsår och kostnadsår sammanfalla för samtliga kostnadsposter. I tabellen *Resultaträkning* har därför nu de under året beviljade anslagen och de under året avsatta ("sparade" eller ej utdelade) medlen redovisats. En bättre överblick över fondens verksamhet under ett visst år har därmed vunnits. I balansräkningen återfinns den genom omläggningen avsatta ränteintäkten från förra bokslutet som disponibla forskningsmedel (för kommande år).

I tabellen *Balansräkning* har under Skulder också vissa ändringar gjorts. En ny post *Donationsmedel* har tagits upp. Den består av två delposter,

Kapital och Värderreglering donationskapital. Kapitalet består av obligationer upptagna till de bokföringsvärden varmed de överfördes till fonden (1962, 1974 och 1978). Värderregleringsposten utgör skillnaden mellan obligationsportföljens nominella värde och obligationernas tidigare bokförda värden.

På tillgångssidan i balansräkningen är obligationsinnehavet liksom tidigare redovisat i nominella värden. I en fotnot har redovisats portföljens sammansättning och deklara-tionsvärde.

De nu kommenterade förändringarna i fondens årsredovisning har införts efter samråd med riksbankens redovisningsavdelning och riksdagens revisorers kansli. Det är styrelsens förhoppning att den nu presenterade redovisningen är mer överskådlig än tidigare års tabeller och att den skall underlätta för läsaren att snabbt skaffa sig information om fondens alla ekonomiska förhållanden under ett visst år.

Beviljade forskningsanslag

Fonden har under året beviljat 228 forskningsanslag på tillsammans 41,2 milj. kr. (tabell 1, s. 62) samt 0,9 milj. kr. för täckning av automatiska lönekostnadsökningar, för resor inom pågående projekt samt för områdesgruppernas verksamhet. Projektomkostnaderna i övrigt uppgick till 1,2 milj. kr. Förvaltningskostnaderna, vilka specificeras nedan, uppgick till 1,7 milj. kr.

I ett särskilt avsnitt (s. 11–61) lämnas en redogörelse för de nya forskningsprojekt till vilka anslag beviljats under 1982. Vidare meddelas vissa statistiska uppgifter (s. 62–66) rörande de behandlade ansökningarna. I verksamhetsberättelsen för 1979 presenterades i översiktlig form och ämnesvis alla de forskningsprojekt som ditintills beviljats anslag från fonden.

Beviljade anslag disponeras enligt särskilda villkor som finns angivna i kontrakt med varje anslagsmottagare och enligt de regler för anslagsmottagare och anslagsförvaltare som fonden utfärdat. Praktiskt taget alla forskningsanslag från fonden förvaltas av statlig läroanstalt, som också är arbetsgivare för den personal som avlönas från anslagen. Den under året till läroanstalterna utbetalade förvaltningsavgiften (som regel 2 %) finns redovisad i specifikationen av projektomkostnader för 1982 (punkt B 2).

33 % av de beviljade forskningsmedlen 1982 har gått till nya projekt. Motsvarande andel under de närmast föregående tre åren har varit 27 %, 22 % resp. 36 % (tabell 9, s. 65). Av sökbeloppet för nya anslag har 18 % kunnat tillgodoses. Föregående år beviljades 16 % (tabell 10, s. 65). Konkurrensen om medel för nya projekt är alltså mycket hård.

De beviljade anslagsbeloppens genomsnittliga storlek har minskat avsevärt i realvärde (tabell 11, s. 66). 1978 års genomsnittliga anslagsbelopp, 146 tkr., skulle motsvara ett belopp av 216 tkr. år 1982 om en uppräknig görs

efter konsumentprisindex. Genomsnittstorleken på 1982 års anslag var 181 tkr.

Resursutvecklingen

Fondens verksamhetskapacitet är helt beroende av avkastningen av de medel som genom riksdagsbeslut överlämnats till fonden. Medlen utgörs av en värdepappersportfölj (obligationer) som förvaltas av riksbanken. Fondens likvida medel ger också vissa ränteintäkter. Ett visst års ränteinkomster har hittills tagits i anspråk för utdelning av forskningsanslag under nästföljande år. Förvaltningskostnader och projektomkostnader har däremot bestridits från räkenskapsårets intäkter. Som tidigare nämnts har en ändring skett på denna punkt. Fr. o. m. 1982 sammanfaller intäktsår och kostnadsår för samtliga kostnadsposter.

1968–1974 var intäkterna ca 20 milj. kr. per år. 1975–1978 (efter ett kapitaltillskott på 100 milj. kr. genom beslut av riksdagen våren 1974) uppgick de till ca 27 milj. kr. per år. 1979–1980 har intäkterna varit ca 36 resp. 41 milj. kr. och fr. o. m. 1981 ca 50 milj. kr. per år. Ökningen 1979 sammanhänger med det kapitaltillskott på 100 milj. kr. som beslutades av riksdagen 1978. Ökningen därefter beror på att ett par poster obligationer med låg avkastning förfallit till inlösen. Obligationer med högre avkastning har därefter kunnat köpas. Några inkomstökningar av det senare slaget kommer inte att inträffa under de närmast följande åren.

En nominell kapacitetsökning kan sålunda redovisas för de senaste åren. Denna ökning svarar i stort mot förändringarna av index för den allmänna prisutvecklingen i Sverige. De faktiska kostnadsstegringarna för forskningsprojekt har emellertid varit avsevärt större än vad konsumentprisindex anger. Fondens reala verksamhetskapacitet har alltså inte kunnat upprätthållas. (Skulle man välja 1968 som basår är den reala kapacitetsnedgången betydande).

I förra årets verksamhetsberättelse redogjordes utförligt för de diskussioner som förts inom styrelsen om fondens framtida roll och ekonomi. En utredning som utförts på uppdrag av riksbanksfullmäktige i syfte att skapa en metod för "en över tiden bättre anpassad tilldelning av anslagsresurser" till fonden redovisades också. En utgångspunkt var då – och den gäller givetvis fortfarande – att fonden spelar en viktig roll för svensk forskning. Dess "unika ställning som mångvetenskapligt organ och med sin nära anknytning till riksdagen saknar motsvarighet". Det vore därför "angeläget att nuvarande reala kapacitetsnivå kan tryggas för framtiden". Riksdagen har i anslutning till ett antal motioner under senare år också gjort samma bedömningar.

Genom övergången till att budgetera och resultaträkna samtliga kostnader och intäkter för ett och samma räkenskapsår, vilket redovisats ovan under avsnittet Ekonomi, har 1981 års ränteintäkter kunnat avsättas till en buffert

eller reserv för fördelning under de närmaste åren. Denna åtgärd möjliggör att fonden kan upprätthålla nuvarande reala kapacitetsnivå fyra-sex år framåt i tiden (beroende på kostnadsstegringarna). Därefter kommer en mycket drastisk real kapacitetsminskning att inträffa. Styrelsen vill därför med all kraft upprepa sin bedömning från förra året att det är utomordentligt angeläget att snarast få till stånd ett beslut om en metod med vars hjälp fondens nuvarande verksamhetskapacitet kan tryggas på längre sikt, t. ex. för en tioårsperiod åt gången.

Uppföljning av verksamheten

De forskningsprojekt som jubileumsfonden stöder belyser problem som är av allmänt samhällsintresse. Det är därför angeläget att resultat som tas fram blir bekantgjorda och att de kan bli föremål för diskussion och kritisk granskning. Under året har därför bl. a. ett antal sammankomster anordnats vid vilka vissa projekt har presenterats och diskuterats.

Arbetsmarknads- och utbildningsutskotten deltog i mitten av mars i en diskussion i riksdagshuset av projekt med anknytning till jämställdhetsfrågan (74/122, 79/166, 81/28, 81/127). De problem som i första hand ventilerades berörde kvinnornas situation i familj och arbete, i politik och kulturliv.

I maj anordnades en sammankomst vid Tjärnö marinbiologiska laboratorium, varvid forskning i anslutning till musselodlingarna där demonstrerades (78/80). Förutom medlemmar i styrelsen och berörda prioriteringsgrupper deltog också ett flertal riksdagsledamöter från Bohuslän i besöket.

I mitten av juni besökte styrelsen tillsammans med riksdagsledamöter från Norrbottens län och representanter för länsstyrelserna i AC och BD län det stora mångvetenskapliga projektet *Samhälle och resursutnyttjande i Lule Älvdal under 2000 år* (79/94).

I fondens uppgifter ingår stadgemässigt att söka främja kontakter med internationell forskning. Som ett led i denna verksamhet presenterades vid ett symposium i Wien i februari det flervetenskapliga projektet rörande kulturindikatorer (75/38). Arrangör var den österrikiska vetenskapsakademien i samarbete med bl. a. fonden. Med särskilda reseanslag har därutöver ett antal forskare beretts möjligheter att presentera projekt och forskningsresultat vid utländska institutioner eller vid vetenskapliga symposier. Allsidigt informationsutbyte sker också regelmässigt med utländska fonder, särskilt europeiska, med liknande verksamhet som RJ. Detta slags informationsutbyte leder inte sällan till att värdefulla kontakter mellan enskilda forskare eller forskargrupper kan förmedlas.

Fondens styrelse och/eller arbetsgrupper har liksom tidigare år gjort flera smärre s. k. projektbesök vid olika universitet och högskolor. Ingående diskussioner har kunnat föras kring projektens inriktning och uppläggning. Även läroanstaltens allmänna forskningsproblem har diskuterats.

Områdesgrupperna har på olika sätt inom sina områden haft livliga

kontakter med företrädare för berörda forskningsdiscipliner. Syftet har varit att stimulera till forskningsinsatser och utvecklingsarbete inom de aktuella områdena. Tre skrifter har publicerats under året: *Risken att bli alkoholist*, rapport från ett symposium om uppkomsten av alkoholmissbruk (RJ 1982:1), *Stick i stäv med vedertagna normer*, kvinnoforskning och kvinnojournalistik (RJ 1982:2) och *Att förändra levnadssätt*, rapport från ett symposium om metoder att förbättra folkhälsan (RJ 1982:3)

De aktiviteter som beskrivits här ovan ingår som led i fondens strävan att informera om sin verksamhet. Men tanken är också att fondens styrelse, sakkunniga och kansli genom att aktivt följa projekt som stöds skall få större kunskaper om forskningens resultat, utgångspunkter och förutsättningar samt bättre underlag för bedömningar av de insatser som gjorts och görs med tillgängliga forskningsmedel. Av speciellt värde är de sammankomster där riksdagsledamöter och forskare kunnat mötas för ömsesidigt erfarenhetsutbyte. Fondens genom sin direkta anknytning till riksdagen en unik ställning som kontaktorgan mellan politiker och forskare.

Balansräkning

per den 31 december 1982 och 1981

	1982	1981
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer	684 312 000:—*	684 312 000:—
Checkräkning i riksbanken	46 278 055:83	37 965 332:12
Postgiro	66 873:26	26 518:99
Kassa	500:—	500:—
Summa kronor	730 657 429:09	722 304 351:11
<i>Skulder</i>		
Beviljade ej utbetalda anslag	27 203 950:98	25 373 324:05
Innehållen skatt	39 603:—	47 335:—
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	1 691 959:65	1 691 959:65
Disponibla forskningsmedel:		
Från tidigare år	49 104 736:45	—:—
Årets avsättning	6 907 233:05	49 104 736:45
Donationsmedel:		
Kapital	450 000 000:—	450 000 000:—
Värdereglering donationskapital	195 709 945:96	196 086 995:96
Summa kronor	730 657 429:09	722 304 351:11
	<i>Nominellt värde</i>	<i>Deklarationsvärde</i>
* Svenska statens obligationer	404 005 000:—	346 506 050:—
Hypoteksinrättnings obligationer	226 210 000:—	118 273 400:—
Kommunobligationer	19 940 000:—	12 793 500:—
Industriobligationer	34 157 000:—	27 718 990:—
Summa kronor	684 312 000:—	505 291 940:—

Resultaträkning

	1982	1981
<i>Intäkter</i>		
Räntor på obligationer	46 191 124:60	46 891 219:—
Övriga räntor	5 139 142:34	3 834 570:30
Övriga intäkter	260 587:31	54 367:59
Ej utnyttjade anslag	300 451:63	—:—
Summa kronor	51 891 305:88	50 780 156:89
<i>Kostnader</i>		
Förvaltningskostnader	1 744 152:99	1 614 907:72
Projektkostnader	1 188 919:84	1 021 532:81
Beviljade anslag	42 051 000:—	—:—
Årets avsatta forskningsmedel	6 907 233:05	48 143 716:36
Summa kronor	51 891 305:88	50 780 156:89

Specifikation av omkostnader för år 1982

A. Förvaltningskostnader

1. Arvoden till styrelse o. arbetsgrupper ..	220 500:—	
2. Lönekostnader kansli	648 785:10	
3. Pensions- och sociala avgifter	402 407:—	
4. Sjuk- hälso- personalvårds- o. utbildningskostnader	13 477:61	
5. Reseersättningar	96 049:57	
6. Lokalkostnader	195 878:95	
7. Expenser	167 054:76	
varav inventarier	14 515:30	
telefon, post	27 854:05	
kopiering	75 601:—	
kontorsmateriel	27 904:50	
övr. expenser	21 179:91	1 744 152:99

B. Projektkostnader

1. Arvoden till sakkunniga	291 563:—	
2. Förvaltningsavgifter	733 324:—	
3. Konferenser	127 492:99	
4. Övrig information	36 539:85	1 188 919:84

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har under året utförts av riksbankens revisionsavdelning. Externrevision har dessutom genomförts av företrädare för riksdagens revisorer. Verksamhetsberättelsen för fonden kommer också i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas till riksdagens revisorer.

Staffan Helmfrid

Lars Wohlin
Karin Flodström
Lars Gustafsson
Lars-Ingvar Sörenson
Gunnar Biörck

Einar Larsson
Linnea Hörlén
Torsten Hägerstrand
David Magnusson
Kai Siegbahn

Nils-Eric Svensson

Riksbankens jubileumsfond 1965–1982

I det följande presenteras under avsnitt A (s. 11–61) sammanfattningar av projektplanerna för de nya forskningsprojekt som under 1982 beviljats anslag från fonden. Vidare redovisas under avsnitt B (s. 61–66) vissa statistiska uppgifter rörande verksamheten 1965–1982.

A. Nya projekt som beviljats anslag år 1982

EKONOMISK HISTORIA

Martin Fritz, Handelshögskolan i Stockholm

Dnr 82/19

Svensk stålindustri i omvandling

Projektets syfte är att studera den moderna svenska stålindustrins utveckling utifrån ett historiskt och jämförande perspektiv på både makro- och mikronivå. Mot bakgrund av bl. a. marknaden och dess förändring, de historiskt givna förutsättningarna och företagens ekonomiska resultat inriktas intresset mot hur företagen agerat för att möta 1970-talets stålkris.

Till projektets centrala område hör frågan om i vilka avseenden 1970-talets stålkris är en upprepning av 1920-talets stålkris, frågan om hur konkurrensituationen på hemmamarknaden resp. viktigare utlandsmarknader har förändrats för olika produktslag mot bakgrund av de betydande förskjutningar i efterfrågan som ägt rum, samt slutligen frågan om hur de olika aktörerna (företagsledare, fack, regering, lokala krafter etc.) agerat vid beslut om strukturrationaliseringar utifrån sina förutsättningar, liksom hur själva beslutsprocessen gått till och förändrats under perioden. Vid analysen av viktigare beslut och åtgärder beaktas alternativa förslag framförda av olika aktörer under överläggningar, som föregått de slutgiltiga besluten. Intresset riktas mot bedömningar av bl. a. marknadsutvecklingen, vilka särskilt under 1970-talet synes ha medfört betydande "felinvesteringar" inom svensk stålindustri. Projektet kommer alltså att belysa utvecklingens negativa sida, dvs. stagnation och avveckling, vilken hittills är tämligen outforskad och teoribildningen ofullständig.

Projektet är av betydelse för den ökade förståelsen av de senaste årens industriella problem. Det omfattar fyra delundersökningar och avses genomföras under tre år med början 1 juli 1983.

FÖRETAGSEKONOMI

Arne Omsén, Högskolan i Luleå

Dnr 82/7 PL

Innovationer i en perifer regions små och medelstora företag

Innovationer anses ha stor betydelse för nationers och företags ekonomiska tillstånd. Innovationsforskningen är inriktad på förhållandena i stora företag. De regionala aspekterna är föga uppmärksammade. Projektet syftar till att finna och pröva de mekanismer som kan leda till att innovationsfrekvensen höjs hos företag i en perifer region. Tillvägagångssättet är att identifiera de faktorer – positiva och negativa – i innovationsprocessen som är mest betydelsefulla för företagen i den studerade regionen, att på basis av denna identifikation utforma en företagsmodell och en omvärldsmodell för innovationsprocessen samt att studera vad som händer då företagsmodellen tillämpas i praktiken.

En brevkät till samtliga tillverkningsföretag i de fyra nordliga länen med 5–199 anställda samt fem fallstudier utgör primärdata i det empiriska materialet. En mindre jämförelsegrupp representerande övrig svensk industri kompletterar grundmaterialet. I projektets andra fas utformas modellerna och i tredje fasen prövas företagsmodellen i ett tiotal företag.

Projektet tillhandahåller kunskaper om de förhållanden som påverkar tillkomsten av innovationer i små och medelstora företag i en perifer region, om den process inom ett företag som försök till förbättringar av förutsättningarna för innovationer utlöser, om utformningen av innovationspolitiken.

Projektet kommer att pågå fram till den 30 juni 1985 då slutrapport avlämnas.

Ove Brandes, Linköpings universitet

Dnr 82/106

Strategi och marknad – Mönster i svenska industriföretags utveckling

Syftet med projektet är att kartlägga och analysera hur svenska industriföretag har utvecklat sin marknadsstrategi från 1970, då väsentliga omvärldsförändringar började observeras. Minskad tillväxt och ökad konkurrens i ett internationellt perspektiv har ställt helt nya krav på svenska industriföretags strategiska utveckling av produkter och marknader.

Föreställningar som tidigare var förenliga med "vetenskap och beprövad erfarenhet" när det gäller strategisk planering har starkt ifrågasatts och en mångfald strategimodeller har utvecklats av forskare och konsulter.

Från USA och Japan har redovisats övergripande studier av företagens strategiutveckling, medan i Sverige intresset mera har koncentrerats till

makronivå. Forskningsområdets betydelse framgår av ett ökande antal publikationer, nya tidskrifter, konferenser och kurser både för praktiker och i grundutbildningen.

Forskningsansatsen bygger på jämförelser av ett tiotal fallstudier, vilka är processuella. Datainsamlingen består av intervjuer samt studier av ekonomiska data och andra sekundärdata.

Forskningsfrågor:

1. Vilka omvärldsförändringar har varit av störst betydelse?
2. Vilka prognos- och planeringsproblem har varit svårast?
3. Vilka strategiförändringar har gjorts och med vilka effekter?
4. Hur har prognoser, planer och budgets gjorts främst på intäktssidan?

Forskningsresultat:

1. Utvärdering av existerande strategi- och planeringsmodellers förklarings- och normativa värde.
2. Egna modeller som knyter samman marknadsstrategier med finansiella strategier och styrning efter ekonomiska nyckeltal.
3. Modeller för intäktsbudgetering.

Brian Kylén, EFI

Dnr 82/119

Strategiskt överraskningsbeteende – ett empiriskt test

Bakgrund I en tidigare studie har en cybernetisk/kognitiv paradigm för företagsledarbeteende utvecklats i strategiska överraskningssituationer. I en begränsad empirisk del avseende 25 svenska storföretag visades att företagsledare förefaller att bete sig enligt den skisserade paradigmen, vilken på ett avgörande sätt bryter med förutsägelser om beteende enligt den etablerade rationella/analytiska beslutsparadigmen. Exempelvis säger den senare att organisationer reagerar starkt på starka signaler och svagt på svaga signaler, innan överraskningen är ett faktum. Den tidigare studien indikerade i stället att det omvända förhållandet gäller, liksom att en felaktigt vald svarsstyrka kan leda företagsledaren in i s. k. dubbelchocksekvenser. Det är framför allt dubbelchockens konstaterade negativa konsekvenser som motiverar den föreslagna forskningsinriktningen.

Syfte Utifrån den angivna paradigmen ställdes ett antal hypoteser upp som beskriver företagsledar- och organisationsbeteende i olika typer av generaliserade strategiska överraskningssituationer. De omfattar svarsbeteende före, under och efter överraskande diskontinuiteter i företagets omvärld.

Avsikten är att testa hypoteserna på ett nytt oberoende urval företagsledare för att underbygga generaliserbarheten av denna första sammanhängande överraskningsteori.

Metod Genom intervjustudier med 25 större företag registreras hur en företagsledare handlat i samband med en självvald överraskning. Så långt upprepas ansatsen i den tidigare studien. Vidare registreras hur hans/hennes svar fortplantar sig till de två närmast underställda organisationsnivåerna. Två oberoende kodare överför data på ordinalskala för tvärsektionella statistiska test.

Karl-Erik Wärneryd, EFI

Dnr 82/158

Studier av hushållens ekonomiska beteende, särskilt ifråga om skatter, inflation och arbete

I diskussioner av problem rörande inflation, skatter och arbetsvilja visar det sig ofta, att data om hur hushållen reagerar och om vilka förväntningar hushållen har, skulle vara önskvärda. Sådana data finns endast i ringa utsträckning. Syftet med föreliggande projekt, som bygger vidare på tidigare beteendevetenskaplig forskning om skatter och sparande vid EFI är

1. att utpröva metoder att samla intervjudata från hushållen om inflation, skatter och arbete
2. att beskriva och förklara ekonomiskt beteende på hushållsnivå i fråga om de nämnda tre områdena och följa förändringar under en tvåårsperiod i samband med skatteomläggningen
3. att vidareutveckla den ekonomisk-psykologiska teorin om vad som påverkar beteende och förväntningar inom de anförda områdena.

Inom projektet kommer under en tvåårsperiod fyra intervjuomgångar med telefonintervjuer, kompletterade med postenkäter, att göras. Brutto-urvalet av intervjupersoner kommer att uppgå till ca 600 i varje omgång. Projektets tredje år ägnas åt analys och slutlig rapportering.

NATIONALEKONOMI

Björn Lindgren, Lunds universitet

Dnr 82/24 PL

Differentierade vårdavgifter i sluten sjukvård – en samhällsekonomisk studie

Riksdagen fattade den 2 december 1981 beslut om ändring i sjukvårdslagen. Ändringen (27 §) medger möjlighet för sjukvårdshuvudmännen att från och med år 1982 ta ut differentierade avgifter i stället för nuvarande fasta

avgifter från pensionärer i de fall då ersättning för vården inte utgår från den allmänna försäkringen. Principen bakom det nya avgiftssystemet överensstämmer i stort med vad som gäller för avgifter vid ålderdomshem. Avgiftsreglerna blir således neutrala i de fall då ett reellt val mellan dessa vårdformer föreligger.

Projektet avser en studie av de ekonomiska effekterna av denna ändring i sjukvårdslagen. Främst avses här förändringar i efterfrågan på sjukhusvård resp. åldringsvård. Andra ekonomiska effekter som avses bli studerade är effekterna för landstingens, primärkommunernas och pensionärernas inkomster och utgifter. Projektet planeras även innehålla en principiell genomgång av hur vårdavgiftssystem kan utformas för att uppfylla bestämda allokeringpolitiska och fördelningspolitiska målsättningar. Vidare planeras jämförelser med hur det nya avgiftssystemet kommit att utformas i praktiken i olika landsting.

Kortsiktigt innebär projektet en utvärdering av differentierade avgifter i slutna sjukvård. Den långsiktiga betydelsen förväntas bli väsentligt ökad kunskap om sjukvårdsefterfrågans bestämningsfaktorer.

Projektarbetet beräknas pågå i tre budgetår och täcka de tre första kalenderåren efter lagändringen. Den empiriska analysen beräknas främst bli genomförd under det tredje budgetåret, medan de två första åren ägnas åt datainsamling, principiell analys samt viss preliminär empirisk analys.

Brita Schwarz, EFI

Dnr 82/66 PL

Besparingsstrategier och budgeterings- och planeringssystem i statsförvaltningen

Under de senaste åren har ansträngningar gjorts att begränsa statsutgifterna, bl. a. genom krav i budgetanvisningarna till de statliga myndigheterna att redovisa besparingsalternativ. De empiriska studier som genomförts indikerar emellertid att hittillsvarande sätt att bedriva besparingsarbetet inte är oproblematiskt och att kunskaperna är ofullständiga om vilka effekterna är i ett vidare perspektiv. Vidare är kunskapsläget bristfälligt om möjliga alternativa utformningar av styrprocessen och effekter av sådana alternativ. Forskningsprojektet syftar dels till en närmare kartläggning av olika typer av effekter av det nuvarande systemet, dels till att ge uppslag till olika effektiviseringsmöjligheter.

Inom projektet avses främst sådana myndigheter studeras för vilka effekten av marginella förändringar teoretiskt sett kan bli jämförelsevis stora. För att få uppslag till olika möjligheter att effektivisera besparingsarbetet görs ett urval av myndigheter (5–8 st.) som sinsemellan är relativt olika, t. ex. i vad avser rationaliseringsinsatser, omprioriteringar, sättet att tolka budgetanvisningarna eller genomföra besparingsarbetet. Undersökningen

omfattar såväl beslutsprocesserna före anslagsframställningarna som genomförandet av besparingarna under aktuellt budgetår. Undersökningen genomförs genom intervjuer men också genom granskning av källmaterial och kompletterande analyser. Uppläggningsen av intervjufrågorna sker mot bakgrund av några olika perspektiv. Resultatet av intervjuundersökningarna avses bl. a. ge en grund för mer preciserade hypoteser om effektiva besparingsstrategier som sedan prövas närmare. Projektet planeras som ett 2-års projekt.

Göran Eriksson, Stockholms universitet

Dnr 82/124 PL

Konjunkturella sysselsättningsvariationer – En studie i dynamisk anpassning

Syftet med projektet är att utröna teoretiskt den betydelse som produktionstekniska och institutionella förhållanden har för graden av stabilitet i ekonomin. Problemet gäller närmare bestämt att utröna i vad mån dessa förhållanden medverkar till att dämpa de kortsiktiga konjunkturella variationerna i sysselsättning, produktion, utnyttjande av den sysselsatta arbetskraften etc.

Projektet avser att undersöka hur olika typer av utifrån kommande förändringar i den totala efterfrågan leder fram till olika anpassningsförlopp för ekonomin. Härvid beaktas hur pass varaktiga efterfrågeändringarna väntas bli och med vilken grad av säkerhet de kan förutses av individer och företag. Hur ekonomins anpassning till utifrån kommande efterfrågeändringar påverkas av arbetskraftens rörlighet, dvs. av de möjligheter som finns för företagen att snabbt öka eller minska sysselsättningen, kommer också att undersökas.

På grund av denna analys avses sedan att visa hur ekonomins konjunktorkänslighet influeras av de faktorer som i sin tur bestämmer efterfrågeförväntningarnas utformning och arbetskraftsrörligheten. Vad gäller bestämningsfaktorerna till arbetskraftsrörligheten är det särskilt anpassningskostnader i samband med förändringar av sysselsättningen samt lagar och bestämmelser på arbetsmarknaden som blir föremål för denna analys.

Det analysinstrument som används för studiet av dessa frågor är en temporär jämviktsmodell för flera perioder avseende både varumarknad och arbetsmarknad. Modellen bygger på traditionella mikroteoretiska förutsättningar om nyttomaximerande individer och vinstmaximerande företag. I modellen föreligger också asymmetriska anpassningskostnader som är accelererat stigande uppåt och L-formade nedåt.

Bengt Höglund, Lunds universitet

Dnr 82/155

Blandekonomin beslutsmekanismer. Delprojekt 1: Marknader och politiska beslut. Delprojekt 2: Spel och förhandlingar i blandekonomin.

Projektet avser ett systematiskt studium av sådana problem i blandekonomin som har sin grund i att olika slag av aktörer (individer, företag, organisationer och partier), olika slag av beslutsprocesser (marknader, förhandlingar och politiska beslut) och olika former för beslut (marknadsbeslut, avtal och majoritetsbeslut) förekommer sida vid sida.

Delprojektet "Marknader och politiska beslut" syftar till att analysera interdependensen mellan marknadssektorn och den politiska sektorn, då den senare karakteriseras av partikonkurrens under majoritetsregeln. Speciellt skall undersökas under vilka förutsättningar denna sammankoppling av två sektorer med principiellt olika beslutsprocesser kan förväntas leda till att den politiska sektorn kommer att, på olika sätt, ingripa i och korrigera resultaten av marknadsprocessen. Härvid används en "public choice"-ansats.

Delprojektet "Spel och förhandlingar i blandekonomin" syftar till att teoretiskt belysa vissa företeelser som är förknippade med den ökade makt- och inflytandekoncentrationen i den moderna blandekonomin. Utgångspunkten är huvudsakligen spelteoretisk. I centrum för analysen står förhandlingssituationer och andra interaktionssystem som kännetecknas av ett spel med delvis gemensamma och delvis motstridiga intressen. Dels studeras spel- och förhandlingssituationer i en given ekonomisk och institutionell omgivning; dels undersöks, i ett längre tidsperspektiv, hur de uppkommer och utvecklas i samverkan med den ekonomiska och institutionella omgivningen.

Lars Werin, Stockholms universitet

Dnr 82/236

Budgetunderskottet och det finansiella systemet

Statens budgetunderskott har undan för undan vuxit de senaste åren och nått ca 12 % av bruttonationalprodukten. Någon tidigare motsvarighet till ett sådant förlopp finns inte i Sverige, och även vid en internationell jämförelse är det svenska budgetunderskottet mycket högt. Eftersom underskottet lånefinansieras får det sin betydelse i samspel med det finansiella systemet.

Metoderna för analys av budgetunderskottets betydelse och effekter har på senare tid fått förbättrat teoretiskt underlag särskilt genom studier av James Tobin. Tobin visar att problemen bör analyseras på grundval av en detaljerad totalbild av hela systemet av marknader för olika tillgångar,

finansiella och reala. Utgångspunkten bör vara de enskilda subjektens eller sektorernas portföljval.

Huvudsyftet med denna undersökning är att analysera de svenska budgetunderskotten med hjälp av en simuleringsmodell för tillgångsmarknaderna, baserad på Tobins teorier och inspirerad även av andra forskares arbete på området. Modellen avbildar de olika sektorernas portföljval och de olika tillgångsmarknadernas funktionssätt, med hänsyn tagen bl. a. till regleringar och institutionella särdrag. En pilotstudie har utförts med hjälp av en första, enkel version av modellen och gett värdefulla erfarenheter.

John S Chipman, Univ. of Minnesota

Dnr 82/238

The Process of Structural Adjustment in an Open Economy. An Econometric Study of Swedish Experience Since 1971.

A computable general-equilibrium model will be used to analyze the process of structural adjustment to external and internal economic disturbances in a trade-dependent economy whose export prices cannot for long be too far out of line with world prices. It is proposed to apply the model to monthly data for Sweden back to January 1971 covering import, export, and domestic price indices for SNI commodity groups, hourly earnings and hours worked for the corresponding industrial categories, and quarterly data on import and export volumes for these groups and on the balance of payments. The work is to be carried out in cooperation with Lennart Ohlsson and Karl Jungenfelt of the Stockholm School of Economics, who will submit a separate application shortly. Three main activities are planned:

- (1) Econometric tests to ascertain the direction of causality as between wages (determined by central negotiations and "wage drift") and foreign-trade prices, and between wage increases and balance-of-payments deficits.
- (2) More refined methods to estimate price elasticities for Swedish exports and imports, employing genuine price indices rather than unit values, and not imposing the assumption of zero cross-elasticities.
- (3) Comparison with West German data and experience, and investigation of the competitiveness of Swedish relative to German exports.

Hans Tson Söderström, Stockholms universitet

Dnr 82/239

Nya förutsättningar för stabiliseringspolitiken

Under det senaste decenniet har förutsättningarna för stabiliseringspolitiken radikalt förändrats. Såväl en serie reala utbudsstörningar som ändrade institutioner i världsekonomin har skapat nya ekonomisk-politiska problem. Det är därför av stor betydelse att utveckla den traditionella aggregerade makroanalysen för en öppen ekonomi. Det föreslagna forskningsprogrammet syftar till att utvidga och fördjupa denna analys genom att (i) Introducera en noggrannare specificerad utbudssida. Detta är nödvändigt för att bättre förstå effekterna på viktiga aggregat som ekonomisk aktivitetsnivå, inflationstakt och tillväxt av förändringar i centrala makroekonomiska variabler – t. ex. relativpriset på energi, växelkurs och räntenivå. (ii) Ta större hänsyn till reala effekter – dvs. effekter på fördelningen av resurser dels mellan sektorer i ekonomin, dels över tiden – av olika störningar och stabiliseringspolitiska åtgärder. Detta är nödvändigt för att diskutera de typiska inslagen i den nuvarande ekonomiska krisen i mindre OECD-länder som Sverige; krympande industrisektor och växande offentlig sektor samt permanenta (i motsats till cykliska) underskott i statsbudget och bytesbalans. (iii) Beakta rationellt och strategiskt beteende hos olika grupper i ekonomin och dess betydelse för stabiliseringspolitiken. Därigenom ökas t. ex. förståelsen för sambandet mellan lönebildning och stabiliseringspolitik i ekonomier med starka arbetsmarknadsorganisationer vilket kan beskrivas som ett spel mellan regeringen och dessa organisationer. Programmet avser såväl teoretisk som empirisk analys. De empiriska studierna skall omfatta både utvecklade länder och utvecklingsländer, men koncentreras till små ekonomier i Europa – de nordiska länderna, Belgien, Nederländerna och Österrike – vilka mött relativt likartade problem under det senaste decenniet. Forskningen inom programmet är integrerad genom att (a) problemområdena (i)–(iii) är närbesläktade och i flera fall inbördes beroende; (b) metodutvecklingen kan tillämpas på flera av problemområdena; (c) databearbetningen ger underlag för hypotestestning inom alla problemområdena; (d) forskarna arbetar (och samarbetar) inom flera problemområden.

KULTURGEOGRAFI

Bengt Johannisson Högsolan i Växjö

Dnr 81/140

Småföretag i lokalsamhället – betingelser och möjligheter

Projektets syfte är att genom jämförande analys av lokalsamhällen i Norge och Sverige klargöra betingelserna och möjligheterna för ett lokalt näringsliv, speciellt mindre företag inom tillverkningsindustrin.

Ambitionen är att tillämpa och utveckla andra och egna modeller för beskrivning av näringslivets betingelser i mindre samhällen. Med stöd härav kommer processtudier att genomföras av olika samhällen, studier som i sin tur kan läggas till grund för förståelse för varför vissa lokalsamhällen kan uppvisa en framgångsrik företagsamhet och andra inte. Genom att återföra resultat till studerade lokalsamhällen avser man också att inom projektets ram söka vägar för aktivering av näringsliv och samhälle lokalt.

Fältarbetet innebär att ett begränsat antal lokalsamhällen med skilda näringsekonomiska förutsättningar väljs ut för intensivstudium. I Sverige kommer orter i dels sydöstra Sverige, dels Värmland att omfattas av undersökningen. Det är regioner som i väsentliga avseenden avviker från varandra, t. ex. i fråga om småföretagartradition och branschstruktur. Just faktorer som enskilda företags dominans, och det lokala näringslivets branschammansättning och grad av fjärrstyrning kan antas påverka samhällets och företagets framgång. Därmed kan projektets resultat tänkas peka på vägar för att genom en differentiering av näringslivet häva etablerade strukturproblem.

Tommy Carlstein, Lunds universitet

Dnr 82/115

Tidsorganisatoriska aspekter på hushålls- och servicesektorns teknifiering: En analys av tidsresurser och några strategiska innovationers effekter i några sydsvenska lokalsamhällen 1930–1980

Projektet avser att knyta ett urval av 1980-talets strukturproblem till deras rötter i den teknifieringsprocess som inleddes på 1930-talet med den funktionalistiska rationalitet som då fick ordentligt fotfäste bland medelklassen i Sverige. Detta åstadkommes genom att undersöka systematiken i hur lokalsamhällen förändras som ett resultat av integrationen av en serie artskilda innovationer. Dessa tekniska och organisatoriska innovationer utvärderas i hur de påverkar tidsanvändningen för olika verksamheter. Innovationer som kräver eller sparar persontid och utrymme leder till strukturella förskjutningar i befintliga rutiner och verksamhetssystem, och i många avseenden är tidsanvändningen ett samhälles tidsspegel. Under

1930-talet började ett antal infrastrukturella innovationer påverka hushållen i allt större utsträckning, t. ex. elnät, vattenledningssystem och centralvärme i husen liksom nya hushållsredskap. Men samtidigt som hushållet invaderades av ny teknik började också den stora utflyttningen av servicefunktioner till samhällets expanderande serviceorgan. Det är sålunda metodiskt svårt att isolera hushållssektorn från servicesektorn i stort. Hushållets medlemmar är ju alltid uppkopplade i resten av samhället. Även om teknifieringen medförde åtskilliga produktivets- och tidsvinster, kom samhällets komplexitet att öka både vad gäller verksamhets- och flödessystemen. Specialisering inom servicesektorn (liksom andra sektorer) medförde en ökning av bindningarna i samhället, det som tidsgeografiskt kallas kopplingsrestriktioner. De senare kan förmodas reducera en hel del av de tids- och kapacitetsvinster som teknifieringen eljest medför. I servicesektorn binds olika aktörer till varandra under viss tid, och logiken i detta blir klarare om man som i tidsgeografisk analys betraktar varje individ som ett flöde i rum och tid. Individerna kan trots att de själva är odelbara dela upp sin tid mellan verksamheter och mellan andra individer. De kan även allokera sin tid till olika redskap, maskiner eller lokaler, som även de oftast är odelbara. Odelbarhetsegenskaper hos varierande flöden styr strukturen i de verksamhetssystem där flödena ingår, och det är genom att relatera innovationer till verksamheter, tidsresurser, flöden och tidsorganisation som mycket av teknifieringens latent logik tas fram. Denna typ av analys kan därmed leda till en säkrare och bättre bedömning av tekniska och andra innovationer.

Sune Berger, Uppsala universitet

Dnr 82/120 PL

Erfarenhetsbank Bergslagen. Lokal förändringsberedskap i samband med strukturuomvandling. En delstudie inom Bergslagsprojektet

Projektet syftar till att dokumentera erfarenheter av strukturuomvandlingen i Bergslagen genom företags-, Orts- och kommunstudier, att ge fackliga organisationer, kommuner och länsorgan planeringsunderlag och hanterbara metoder, att ge förslag till organisationsformer och handlingsmodeller samt att förbättra teorier om och metoder för analyser av regional utveckling.

För att kunna analysera de förlopp som orsakat den strukturella förändringen är det nödvändigt att granska teorier kring arbetsdelning, specialisering och funktionsuppdelning. Inom samhällsgeografisk forskning har dessa företeelser kopplats till frågan om regional utveckling, som blir central i projektet.

Studiens utfallsanalyser kommer att utformas så att de blir användbara som planerings- och beslutsunderlag på det kommunala och regionalpolitiska

området. Forskningsarbetet kommer att ske i nära samarbete med kommunala och regionala organ i Bergslagen.

Projektet har initierats inom ERU:s regionala samverkansgrupp i Uppsala högskoleregion och en tillsatt arbetsgrupp följer projektet.

Lars Nordström, Göteborgs universitet

Dnr 82/147

Att främja sysselsättningsvaga kommuners utveckling. En utvärdering av statliga och kommunala medels betydelse på kommunal nivå

Projektet anknyter genom följande syften till den nya forskningsinriktning vad gäller utvärdering som arbetas fram inom ERU och NordREFO:

- att skapa kunskap om hur statliga och kommunala sysselsättningspolitiska medel enskilt och sammantaget verkar för positiv utveckling på kommunal nivå,
- att utvärdera stödinsatsernas effekter utifrån den specifika kommunens problembild såsom den upplevs i kommunen,
- att analysera om de olika sysselsättningspolitiska medel som tillförts kommunen anpassats till kommunens egna resurser och därmed bidragit till en positiv utveckling.

Av bristen på svenska utvärderingsstudier inom sysselsättningspolitiken som tar sin utgångspunkt i en kommun följer att metodutvecklingen i sig är ett av projektets delsyften.

Avsikten är att i tre kommuner genom fallstudier genomföra en processanalytisk utvärdering. I en sådan poängteras hur de olika insatserna griper in i de samhälleliga sammanhangen genom att utvecklingen inom det område där insatserna gjorts är beroende av en rad andra faktorer. Projektet har en såväl metodologisk som praktisk politisk betydelse genom att

- bidra med kunskap om storleken av de sammantagna statliga och kommunala insatser som under en given tidsperiod tillförts verksamheter och människor i kommunen,
- visa på de olika stödinsatsernas relativa nytta,
- visa på de konflikter som finns mellan statlig sektorsplanering och kommunal sektorsövergripande planering,
- visa på möjligheter hur olika medel kan samordnas för att överensstämma med lokala förutsättningar och därmed ge större nytta och lägre samhällskostnader.

SOCIOLOGI/SOCIALANTROPOLOGI

Marja Taussi Sjöberg, Umeå universitet

Dnr 81/202

Brott, straff och utslagning – individ och familj i rättssystemet

I dag finns en del undersökningar om lagens innehåll under skilda perioder. Det finns också undersökningar om den registrerade brottsligheten. Men att tolka statistik är farligt om man inte känner till hur rättssystemet fungerade. Det saknas nästan helt undersökningar om hur man i praktiken tillämpat lagen, hur man utövat kontroll och i vilket syfte och hur den enskilda individens – kvinnors och mäns position var i rättssystemet. Syftet med projektet är att undersöka några problem som alla är grundläggande för förståelsen av hur rättssamhället fungerade. Dessa problem vill vi se från den enskilda individens synvinkel eftersom det är individen och relationer mellan individer som regleras av rättsregler. De problem som belyses med hjälp av detaljstudier är lagen kontra rättspraxisen, olika former av kontroll och utslagningen. Ytterst vill man komma fram till vilka individer som anpassade sig till samhället och vilka som blev missanpassade och utslagna. Vilka var mekanismerna bakom utslagningen? Undersökningsområdet är huvudsakligen Västernorrland under 1800-talet eftersom man redan känner till detta områdes brottslighet i stora drag. Fördjupningen består av fångbiografier, barnamord, självmord och familjerättsliga "case studies". De tre första undersökningarna klargör bakomliggande faktorer till den sociala utslagningen och ger också en god bild av lagen/rättspraxisen och av kontrollens former. Familjerättsliga studier visar i vilka fall och hur man fastställt relationer familjemedlemmar inbördes.

Boel Berner, Lunds universitet

Dnr 82/26 D

Kvinnoidentitet och utbildning på gymnasiet

Projektets syfte är att ge en bild av de värderingar och ambitioner som från samhällets sida präglat gymnasieskolans kvinnodominerade linjer, av såväl teoretisk som praktisk art. Man vill studera den kompetens som skolan ger inför arbetslivet samt undersöka kunskapsideal och samhällsbild inom dessa utbildningar. En viktig aspekt är studiet av på vad sätt, om alls, det faktum att detta är "kvinnolinjer" har påverkat deras innehåll och karaktär, i positiv och/eller negativ bemärkelse. Projektets syfte är även att genom intervjuer med eleverna komma åt deras inställning till utbildning och yrke, och därvid kunna belysa köns- och klassbundna val av yrke och framtid.

Projektet anknyter till ett pågående projekt som följt en årskull elever i sex kommuner genom grundskolan och in i gymnasiet. Basdata om elever och

skolor samt väl inarbetade kontakter finns således redan. Projektet samarbetar med andra fördjupningsprojekt baserade på detta material, främst ett som rör teknisk utbildning på olika nivåer.

Under våren 1983 kommer intervjuer att utföras med elever vid 2-årig linje. Detta intervjuarbete fortsätter under 1984 med elever vid 3-åriga linjer. Samtidigt pågår observationsstudier i skolorna samt analys av läroplaner, läromedel, lärarintervjuer osv. Projektets ambitioner är även att utarbeta en teoretisk ram för analys av sambandet mellan kön, klass och kunskap – ett arbete som utförs i samarbete med övriga projekt vid institutionen.

Projektet kommer att redovisas löpande samt i en slutrapport 1985/86.

Olof Dahlbäck, Stockholms universitet

Dnr 82/73

Samhällsförändringar och avvikande beteenden. En undersökning av Sveriges kommuner 1970–1980

Frågeställning: Trots ökat välstånd och allt större samhälleliga insatser har vissa sociala problem, såsom kriminalitet och missbruk av alkohol och narkotika, ökat i Sverige under modern tid. En ofta framförd förklaring till detta är att avvikande beteenden har underlättats av att den sociala kontrollen blivit svagare beroende på att de sociala kontakterna blivit grundare, kortvarigare och mer utbytbara. Åtskilliga samhällsfaktorer påverkar de sociala kontakterna: hemortsbyten, arbetsspecialisering, boendemiljö, familjesplittring, kulturellt främlingskap, befolkningstäthet. Undersökningen har till syfte att klarlägga den inverkan som förändringen av dessa och andra samhällsfaktorer har på avvikande beteenden.

Metod: Sveriges kommuner används som undersökningsenheter. Data avser åren 1970, 1975 och 1980. Skillnaden mellan 1975 och 1970 års värden för olika samhällsegenskaper beräknas. Skillnadsvärdena faktoranalyseras. Sambanden mellan ortogonala faktorer och skillnaden mellan förekomsten av ett avvikande beteende 1980 och 1975 beskriver faktorernas inverkan på det avvikande beteendet.

Data: Uppgifter tas huvudsakligen ur publicerad offentlig statistik. Många uppgifter tas från folk- och bostadsräkningarna 1970 och 1975. Variabler bildas som beskriver avvikande beteenden, sociala kontakter, normanslutning, sociala resurser, befolkningstäthet, ålders- och könsfördelning. De avvikande beteendena mäts främst med polisstatistik över rapporterade brott.

Göran Therborn, Lunds universitet

Dnr 82/123

Den fackliga arbetsplats- och skyddsorganisationens utveckling

Den fackliga arbetsplats- och skyddsorganisationens etablering och utveckling analyseras med avseende på såväl fackföreningsrörelsens uppbyggnad som maktförhållandena i företagen. Därvid kartläggs bl. a. den fackliga lokalorganisationens omfattning, arbetsuppgifter, möjligheter att hävda sig gentemot arbetsgivarna och den fackliga aktiviteten vid olika tidpunkter. LO-förbunden Metall, Fabriks och Handels undersöks med hjälp av protokoll, intervjuer, statistiskt material m. m. på lokal nivå vad gäller Stockholm, Malmö och Motala. Betydelsen av facklig organisationsgrad, arbetsplatsens storlek, arbetslöshetens omfattning, lagstiftning och centrala avtal undersöks. För skyddsorganisationen är dessutom rationaliseringstakt och olycksfallsfrekvens viktiga variabler. Projektet har både en historisk och en internationellt komparativ dimension. Det beräknas vara avslutat vintern 1985.

Jan Trost, Uppsala universitet

Dnr 82/126

Vårdnad av barn

Under 1960- och 1970-talen diskuterades möjligheterna till gemensam vårdnad av barn för samboende, för fränskilda och för separerade. Sedan 1977 finns möjligheten till gemensam vårdnad för inte bara gifta par utan även för dessa nämnda.

Kunskapen om omfattningen och karaktären av gemensam vårdnad och enskild vårdnad är mycket begränsad liksom också kunskapen om beslutsprocessen kring enskild och gemensam vårdnad. Syftet med föreliggande projekt är att beskriva och analysera såväl omfattning av enskild och gemensam vårdnad i de olika slag av vårdnadssituationer som finns, dvs. i samband med skilsmässa, efter skilsmässa, i samband med samboende och efter upplösning av samboende. Syftet är vidare att beskriva och analysera beslutsprocessen, såväl vid det första beslutet som vid nya beslut. Avsikten är också att beskriva och analysera hur enskild och gemensam vårdnad fungerar i praktiken samt att jämföra utvecklingen och situationen i Sverige med den som finns i USA.

Barnens situation, i synnerhet i samband med upplösning av äktenskap och samboende, är av stor betydelse för deras fortsatta utveckling liksom också för föräldrarna och för samhället. För alla dem som är inblandade i beslutsprocess och verkställighet av gemensam och enskild vårdnad är ökad kunskap väsentlig om vilka möjligheter som finns och vilka effekter de har på

olika sätt. Bland sådana kan nämnas inte bara familjerna själva utan också lagstiftare, domstolar, advokater och andra rådgivare i familje frågor.

Kjell Nowak, Stockholms universitet

Dnr 82/169

Ideologi och retorik i svenska populärpressannonser 1935–1980

Inom ett av RJ finansierat forskningsprogram (Kulturindikatorer: Svensk symbolmiljö 1945–1975) har genomförts ett projekt om reklamens idéinnehåll under efterkrigstiden. Där studerades dels vilka värderingar och vilken verklighetsbild som kommer till uttryck eller finns underförstådda i reklam, dels vilka metoder som används för att påverka konsumenterna till köp, dvs. reklamens retorik.

Ideologi och retorik i svenska populärpressannonser 1935–1980 är en utvidgning av detta projekt. De erhållna resultaten har aktualiserat ett antal teoretiskt och metodologiskt väsentliga frågor rörande dels förhållandet mellan samhällsutveckling och kulturell förändring, dels möjligheterna att använda reklam innehåll som indikator på det allmänna kulturklimatet. Det visar sig bl. a. att reklamen karakteriseras av en klivenhet i förhållandet till samhällsförändringar – dess innehåll återspeglar inte eller mycket långsamt ändrade strukturella förhållanden (t. ex. urbaniseringen, kvinnligt förvärvsarbete, jämnare inkomstfördelning) men fångar ibland snabbt upp tendenser i det rådande kulturklimatet. Den observerade klyftan mellan reklamens verklighetsbild å ena sidan och den faktiska sociala utvecklingen å den andra, har lett till den preliminära slutsatsen att åtminstone de former av kulturyttringar som förutsätter hög grad av anpassning till utbredda föreställningar inom befolkningen varken förebådar eller underlättar materiella och/eller sociala förändringar utanför det kulturella systemet.

En grundligare tolkning av de erhållna resultaten förutsätter emellertid att man förlänger, såväl framåt som bakåt i tiden, de tidsseriedata om reklam innehåll som utarbetats inom det tidigare projektet. En sådan utvidgning skulle inte bara avsevärt öka resultatens teoretiska relevans utan också resultera i ett internationellt sett unikt material om reklamens idéinnehåll.

Projektet beräknas vara avslutat den 30 juni 1984.

Ulf Hannerz, Stockholms universitet

Dnr 82/244

Jämförande kulturteori: Alstring och fördelning av idékomplex i komplexa samhällsstrukturer

Ansökan gäller medel för ett års forskning vid Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences, Stanford, USA.

STATISTIK

Peter Jagers, Chalmers tekniska högskola

Dnr 82/12

Den statistiska metodiken vid politiska opinionsundersökningar

Projektets syfte är att utröna vilken exakt statistisk metodik som används vid de olika politiska opinionsundersökningarna, att studera dessa metoders noggrannhet och att försöka förbättra dem.

Betydelsen ligger dels i belysningen av undersökningarnas pålitlighet för utomstående, dels i utarbetandet av bättre analysmetoder för dem som utför undersökningar.

Genomförandet innebär användande av matematisk-statistisk teori på detta speciella område samt simulering och andra datorbaserade metoder.

STATSKUNSKAP

Pablo Suarez Maldonado, Uppsala universitet

Dnr 81/174

The dialectics of politics. A cross-systemic inquiry into the dynamics of political cleavages (diapol)

The main objective is threefold: (1) to study patterns of change in the structuring of political oppositions as dependent on changes in the class structure and the agricultural/industrial differentiation of the economy; (2) to assess the dependency of these dynamic relationships on contextual macro-variables such as economic development; and (3) to elaborate hypotheses relating cross-national and cross-regional differences and similarities to dimensions of time-series relationships among political cleavages, social lines of cleavage, and contextual macro-variables. An additional objective is methodological: to elaborate empirical solutions assessing the adequacy of alternative analytical procedures for the purpose of studying the dynamic relationships suggested by the substantive objectives. The general approach is comparative, both cross-sectional and over-time: changing patterns of relationship are to be studied within, between, and across-countries. The countries included are Chile and Sweden. Data is basically ecological (available official statistics aggregated by the smallest comparable sub-units in each country), but also available survey data and historical sources. The methods bear relation to systems, structural equations, and contextual models. The specific analytical techniques include: ecological regression, canonical correlation, factor analysis, and procedures for estimating structural dynamic relations including lagged variables, both

measured and unmeasured, across several populations (LISREL and PLS).

Olof Ruin, Stockholms universitet

Dnr 82/46

Välfärdsstaten och de centrala statsorganens styrelsekapacitet

Programmet bedrivs mot bakgrund av en ganska vid gemensam referensram i vilken drag fixeras i välfärdsstaternas utveckling vilka inneburit särskilda problem och påfrestningar för det politiska systemets beslutsförmåga. Exempel på sådana drag är ärendehantering, frågekomplexitet, partiförsvagning, korporativisering, byråkratisering, sektorisering. Styrelsekapaciteten i dagens välfärdsstater påstås ha blivit försämrade; en diskussion pågår om att förbättra denna kapacitet. I projekt A företas en teoretiskt präglad genomgång av dagens rika litteratur kring välfärdsstaternas problem. Projekt B inrymmer ett studium av framväxten av en ny författning; samtidigt som vårt politiska liv präglas av svårigheter generella för välfärdsstater regleras det sedan drygt tio år av nya konstitutionella regler. De centrala statsorganen står i förgrunden för detta forskningsprogram. I projekt C koncentreras uppmärksamheten på regeringens främsta företrädare: statsministern. Projektets första etapp är en studie av Tage Erlanders långa tid som statsminister; under denna tid utvecklades Sverige till världens kanske mest avancerade välfärdsstat. Projekt D gäller ett studium av riksdagen under 1970-talet i belysning av tendenserna till sektorisering respektive samordning. Projekt E, som ännu befinner sig på ett planeringsstadium, gäller centralförvaltningen. Samtidigt som detta forskningsprogram har sin betoning på Sverige är ambitionen att knyta kontakter med internationella projekt.

Sören Holmberg, Göteborgs universitet

Dnr 82/122

Svensk valrörelse: Studier kring partier, massmedia och väljare i valrörelserna 1956–1982

Rörligheten har ökat i den svenska väljarkåren. Partibytna har blivit fler och allt fler väljare bestämmer sitt partival allt närmare valdagen. Det har lett till att partiernas ställningstaganden – och olika kampanjer och utspel – fått en allt större betydelse för valutslagen. Partiernas framtoning på valfältet och i olika massmedia under de sista veckorna före valen har blivit allt viktigare. Press, radio och TV:s betydelse som informationskanaler och som självständiga aktörer vid valen har ökat under 1970-talet.

Forskningsprojektet Svensk valrörelse skall ses mot denna bakgrund.

Projektets huvudsyfte är att bredda svensk valforskning till att också omfatta andra problemområden än väljarbeteende. Åsiktsbildningen och den representativa demokratins funktionssätt måste sättas i centrum för intresset. Valutslag och väljarnas röstning kan inte tolkas eller förklaras om inte också partiernas och massmedias agerande studeras och relateras till väljarbeteendet.

Den centrala frågeställningen för forskningsprojektet Svensk valrörelse är samspelet och relationerna mellan partier, massmedia och väljare vid valen 1956–1982. Tyngdpunkten i analyserna kommer att ligga på 1979 och 1982 års val, men vissa historiska jämförelser tillbaka till 1956 kommer att göras. Projektet kommer att genomföras i samarbete med den väljarundersökning som statsvetenskapliga institutionen i Göteborg och statistiska centralbyrån kommer att genomföra vid valet 1982.

De empiriska analyserna kommer att omfatta studier av: partiernas ställningstaganden och utspel inför valen, massmedias innehåll och bevakning av valrörelserna, väljarnas åsikter i politiska frågor och deras bedömningar av partiernas politik.

Jon Sigurdson, Lunds universitet

Dnr 82/186

Att länka teknologipolitik och industripolitik i högteknologisektorer – En studie av effektiviteten och konsekvenser av nationella stödprogram och företagsstrategier i Japan, samt en jämförelse med Sverige och Tyskland

Mikrostudier av Japan på sektornivå och inom företag är i den västerländska litteraturen sällsynt förekommande bortsett från analyser av företagets "management". Genom att till utgångspunkt välja den nya teknologipolitiken, sedan mitten av 1970-talet, och studera samspelet mellan olika aktörer hos industriföretag, nationella myndigheter och andra organisationer ges möjligheter till en djupare förståelse av teknologi- och industripolitik i Japan.

Avsikten är att studien skall utgöra grundvalen för en jämförelse med utvecklingen av högteknologisektorer i Sverige och andra europeiska länder. Studien inriktas först på den nya teknologipolitiken i Japan för att följas av en analys av konsekvenser för företagsstrategier och nationell teknologipolitik i Europa. I detta andra steg planeras även en preliminär analys av konsekvenser för sysselsättning och regional industristruktur i Sverige som följer av en fortsatt framgångsrik industriutveckling i Japan.

Forskningen kommer i väsentlig utsträckning att genomföras i Japan i samarbete med forskare vid Institute of Policy Science, Saitama University. Bland viktiga källor kan nämnas intervjuer och material publicerat i Japan.

Torbjörn Vallinder, Lunds universitet

Dnr 82/220

Den svenska tryckfrihetsjuryn 1815–1980. Funktion och debatt

Mot en komparativ, i första hand engelsk och amerikansk bakgrund studeras den svenska tryckfrihetsjuryns utveckling sedan 1815 och nutida funktion. Projektet utgår från tre huvudfrågeställningar:

- (1) Har tryckfrihetsjuryn främst varit ett skydd för eller ett hot mot tryckfriheten?
- (2) Hur har den uppfattats i den offentliga debatten?
- (3) Är juryn i dag främst ett skydd eller ett hot?

PEDAGOGIK/PSYKOLOGI

Carl Philip Hwang, Göteborgs universitet

Michael E. Lamb

Dnr 81/8

Betydelsen av daghem, familjedaghem och hemfamilj för barnets sociala och emotionella utveckling

Undersökningen är en tvåårig longitudinell studie som avser att belysa betydelsen av olika former av barntillsyn (daghem, familjedaghem och hemfamilj) för barnets sociala och emotionella utveckling. Syftet med undersökningen är inte att besvara frågan om en viss typ av barntillsyn är generellt bra eller dålig utan att undersöka hur olika tillsynsformer samverkar med det individuella barnets behov och särdrag. I den planerade undersökningen vill man således studera hur skilda former av barntillsyn samvarierar med barnets relation till modern, till fadern, till en främmande vuxen, till läraren och till jämnåriga barn. Vidare studeras sambandet mellan olika arrangemang och föräldrars och lärares uppfattning om barnets temperament och sociala förmåga. Barnen studeras såväl före som efter det att de har börjat i daghem eller familjedaghem. I undersökningen avser man att använda en rad standardiserade psykologiska undersökningsmetoder, däribland muntliga intervjuer, frågeformulär samt beteendeobservationer i barnets naturliga miljö.

Det teoretiska värdet av den föreslagna undersökningen ligger i ny kunskap rörande barnets sociala och emotionella utveckling. Den praktiska betydelsen ligger i att resultaten bidrar med kunskapsunderlag för förståelse av hur individuella skillnader mellan olika barn påverkar anpassningen till skilda tillsynsformer.

Lars-Göran Nilsson, Umeå universitet

Dnr 81/17

Minnesstörningar

Syftet med föreliggande projekt är att studera olika typer av minnesstörningar och att därigenom försöka finna gemensamma underliggande förklaringar till dessa minnesstörningar. Genom tidigare forskning och genom litteraturstudier har det varit möjligt att konstatera att gemensamma mönster i data föreligger för minnesstörningar som förekommer hos äldre människor, hos amnesipatienter (f. f. a. Korsakoff-patienter), hos sömndepiverade personer och hos akut alkoholpåverkade personer. Överensstämmelsen i datamönster för dessa minnesstörningar gäller graden av delad uppmärksamhet vid inkodningstillfället och graden av automatik i fram-plockningen vid teststillfället. Om risk för delad uppmärksamhet föreligger vid inkodningstillfället uppstår minnesstörningar hos de nämnda grupperna av försökspersoner. Om uppgiften som försökspersonerna skall utföra inte innebär delad uppmärksamhet uppstår inga minnesstörningar, men om uppgiften innebär icke-automatiserad, svår och omständlig sökning kan minnesstörningar hos samtliga dessa försökspersonsgrupper påvisas. I den första fasen av föreliggande projekt skall dessa former av minnesstörningar undersökas i direkt jämförbara experiment. I projektets andra fas skall potentiella, gemensamma underliggande förklaringar till dessa minnesstörningar preciseras och testas. Denna testning görs genom att undersöka "boundary conditions" för de inkodnings- och fram-plockningsuppgifter som används under projektets första fas. I projektets andra fas genomförs också ett antal experiment där amnesi induceras genom presentation av traumatiska och arousalhöjande berättelser. Dessa experiment ligger sedan till grund för projektets tredje fas där huvudsyftet är att utarbeta principer för hur minnesstörningar kan reduceras och eventuellt helt avhjälpas.

Erland Hjelmquist, Göteborgs universitet

Dnr 82/58 PL

Könsrelaterade skillnader i språklig och icke-språklig kommunikation

Projektets syfte är att studera könsrelaterade skillnader i språklig och icke-språklig kommunikation. Närmare bestämt avses studier av social interaktion, ansikte-mot-ansikte. Avsikten är att bidra till ökad förståelse för uppkomstmekanismer till könsskillnader och de betingelser som kan bibehålla respektive förändra dem. För att kunna göra detta måste faktiska kommunikationsprocesser studeras. En avsevärd del av den forskning som rör könsskillnader i kommunikation har ofta koncentrerats på språkliga produkter, vilket innebär en begränsning både när det gäller kommunika-

tionskanaler och beträffande möjligheter att förklara existensen av skillnader. I projektet avser vi att studera mera direkt hur kommunikationsprocesser ser ut, mellan män-män, kvinnor-kvinnor och kvinnor-män, och kartlägga vilken funktion eventuella skillnader i kommunikationsmönster kan ha och hur de beror av individuella förutsättningar och könsroller.

Gunnar Borg, Stockholms universitet

Dnr 82/64

Psykofysiologiska studier av ansträngning och värk vid olika slag av fysiska aktiviteter

Projektet syftar till att bestämma relationen mellan en individs upplevelse av ansträngning och vissa fysiologiska variabler såsom hjärtfrekvens och blodlaktat, arbetsförmåga och fysisk prestation i olika typer av arbete. Forskningen är av såväl teoretiskt intresse som av betydelse för tillämpningar inom medicinen, arbetslivet-ergonomin och idrotten.

Forskningen inom detta område startades av undertecknad för mer än 20 år sedan. Den utvecklades under 1960- och 1970-talen bl. a. tack vare stöd från RJ. Den har nu väckt stort internationellt intresse. Under senare år har tillämpningen av denna metodik vuxit särskilt vid klinisk-diagnostiska arbetsprov och vid träning av patienter samt vid utvärdering av arbetsbelastningar i industriarbete.

Av stor vikt när man överlåter åt individen att själv reglera sin motionsintensitet efter hur ansträngande det känns är att relationen mellan upplevelsen av ansträngning och viktiga fysiologiska variabler såsom hjärtfrekvensen är väl känd för olika typer av aktiviteter. Den undersökning som nu planeras gäller därför studier av dessa psyko-fysiologiska relationer för olika typer av fysiskt arbete, såsom gång, löpning, cykling och liknande under olika försöksbetingelser. Metodiken innebär att försökspersonen får uppskatta graden av ansträngning i olika givna arbetsuppgifter, varvid samtidigt vissa konventionella fysiologiska registreringar utförs. Försökspersonen får även själv producera motsvarande arbeten i överensstämmelse med sin subjektiva uppfattning.

Projektet genomförs i samarbete med medicinsk expertis, i första hand t. f. professor Lennart Kaijser och docent Lars-Göran Ekelund vid klinisk-fysiologiska institutionen, Karolinska sjukhuset. Undersökningen utförs även i internationellt samarbete, i första hand med några institutioner i USA och Canada.

Astrid Norberg, Umeå universitet

Dnr 82/65

Ätproblem hos åldersdementa patienter och hos patienter med akut stroke

Syfte: Beskriva och analysera ätproblem hos åldersdementa patienter och patienter med akut stroke ur både patientens och vårdarens synpunkt, utveckla metoder att ätträna strokepatienterna och utvärdera olika metoder för vård av döende senildementa patienter.

Betydelse: Äthjälp är ett tungt vårdmoment i långvård. Det är av stor betydelse för patienten att återfå sin ätförmåga/behålla den så länge som möjligt. Vården av de döende senildementa patienterna är konfliktfylld för vårdarna på grund av osäkerhet om hur patienten upplever olika vårdåtgärder.

Genomförande: Projektet består av fem delprojekt; medel söks för projekt 1-4. Varje delprojekt är planerat i två faser: en explorativ fas för utveckling av metoder och precisering av problemformuleringar samt en experimentell fas för testning av formulerade hypoteser.

Delprojekten är

1. Ätproblem hos senildementa långvårdspatienter. Problem relaterade till munhåla och svalg.
2. Ätproblem hos patienter med akut CVS (stroke).
3. Ätproblem hos senildementa patienter i terminalt stadium 1.
4. Vård av senildementa patienter i terminalt stadium 2.
5. Personals och patienters upplevelser av ätproblem.

Sture Eriksson, Uppsala universitet

Dnr 82/68

Rörelseperceptionens neuropsykologi

Projektet syftar till att analysera hjärnans funktionsprinciper vid den visuella informationsbehandlingen, speciellt under betingelser av rörelseperception. Därvid studeras parallellt tre aspekter, dels de psykofysiska sambanden mellan stimulus och upplevelse, dels enskilda neurons responser mätta med mikroelektrodeknik under samma stimulusbetingelser, dels neuronal massaktivitet mätt med EEG-teknik under samma stimulusbetingelser. Den övergripande teoretiska referensramen utgörs av en psykofysisk rörelseparallaxteori vilken definierat och utpekat vissa kritiska likheter och skillnader i hjärnans psykofysiska funktion då det gäller att känna igen och diskriminera olika typer av rörelseinformation. I den nu förestående fasen av forskningsarbetet koncentreras arbetet dels till att med mikroelektrodeknik lokalisera neuron och neurongrupper som svarar för integrationen av rörelseinformationen i hjärnans högsta centra, dels till att med EEG-teknik

analysera de bioelektriska processerna vid rörelseperception i den mänskliga hjärnan.

Till projektets förfogande står ett modernt neurofysiologiskt laboratorium som emellertid behöver kompletteras för att kunna genomföra EEG-undersökningarna.

Projektet har betydelse för vår förståelse av hjärnans funktioner i två avseenden. Å ena sidan leder denna forskning till en kartläggning av den normala hjärnans funktioner. Därigenom ökas vår förståelse av centrala hjärnprocesser. Å andra sidan – när väl den normala funktionen är känd – öppnas nya vägar för diagnos av felfunktioner och effekterna av skadlig inverkan från omgivningen.

Edith Mägiste, Stockholms universitet

Dnr 82/78

Utveckling av språkfärdighet och interferens hos tvåspråkiga grundskole- och gymnasieelever

Syftet med projektet är att dels utvärdera två olika modeller för tvåspråkig undervisning i åk 1–4 i grundskolan, dels belysa det mest centrala problemet i samband med tvåspråkighet – interferens. Interferens har visserligen studerats sedan lång tid tillbaka av framför allt lingvister; hittills har det dock ej skett några systematiska analyser av olika typer av interferens i ett utvecklingsperspektiv med barn i olika åldrar och i nära anknytning till rådande psykologisk teori.

Detta tvärvetenskapliga projekt kommer i ett långtidsperspektiv att undersöka sambandet mellan interferens, begåvning, ålder, vistelselängd i landet och undervisningsmetod. Undersökningarna är av teoretisk och praktisk betydelse både internationellt och i Sverige på grund av den allt större internationaliseringen av moderna industrisamhällen. Resultaten förväntas vara av stort värde för skolväsendet i allmänhet och utformningen av främst metodik och målsättning inom invandrarundervisning i synnerhet.

Projektet som avses slutfört 1985 kommer att bestå av en serie experimentella undersökningar som publiceras successivt, 2–3 per år. Undersökningarna kommer att vara longitudinella med en tvärsnittsmetod för att ge svar på frågorna: Vilken metod leder effektivast till en genuin form av tvåspråkighet? Hur utvecklas olika typer av interferensfenomen hos elever mellan 7 och 19 år?

Thor Egerbladh, Umeå universitet

Dnr 82/134

Grupplösning av kognitiva problem inom olika organisationer

Projektet avser att studera vilka stimulerande respektive hämmande effekter som olika problemtyper, gruppammansättningar och gruppnormer har på både gruppprocess och gruppprodukt. Dessutom vill projektet belysa det vetenskapliga och praktiska värdet av att stimulera gruppprocessen utifrån formaliserade beslutsmodeller, samtidigt som man genomför systematiska observationer med hjälp av tränade observatörer. Projektet bör ha betydelse för den internationella smågruppsforskningen, bl. a. genom att ett s. k. paradigmskifte genomförs från process eller produktstudier till ett explicit studium av både process och produkt. Det konkreta genomförandet innebär att man använder den typ av multivariata designer som möjliggör att man kan testa matematiska modeller, göra direktobservationer av gruppprocessen och studera interaktionstermer på både process och produktnivå. Experimenten genomförs i försökspersonernas naturliga miljö.

David Magnusson, Stockholms universitet

Dnr 82/138

Ett longitudinellt studium av fysisk och psykisk hälsa och ohälsa

Syfte: Projektets syfte är att i ett longitudinellt perspektiv empiriskt studera den utvecklingsmässiga bakgrunden till psykisk och fysisk hälsa och ohälsa i samspelet mellan individ och miljöfaktorer med särskild inriktning på studiet av alkoholmissbruk, kriminalitet och mental ohälsa.

Betydelse: Att frågan om fysisk och psykisk hälsa och särskilt frågan om alkoholmissbruk, kriminalitet och mental ohälsa är stora samhälleliga problem behöver knappast motiveras. Mot bakgrunden härav framstår det som en särskilt viktig uppgift för forskningen att öka kunskapsunderlaget om orsakerna till sådan utveckling genom ett studium av de individ- och miljömässiga faktorer som kan vara av betydelse. Sådan kunskap är av betydelse som underlag för profylaktiska åtgärder med avseende på individer, men framför allt vid utformningen av de fysiska och sociala miljöer i vilka barn växer upp, för förståelsen av den utvecklingsprocess som leder till fysisk och psykisk hälsa och ohälsa samt för behandling av individer som i vuxen ålder begått brott eller lider av alkoholmissbruk eller mental ohälsa.

Genomförande: Problemställningen studeras empiriskt med utnyttjande av databasen i projektet individuell utveckling och miljö. Data föreligger från 10 års ålder till vuxen ålder för en representativ grupp av totalt ca 1 300 individer med avseende på psykologiska mentala faktorer, faktiskt beteende,

fysiologiska variabler och sociala relationer. Miljön täcks med data dels för den materiella-sociala miljön, dels för den psykologiska miljön. På kriteriesidan föreligger data för alkoholförbrukning, kriminalitet och mental ohälsa från tonåren till vuxen ålder.

Margot Bengtsson, Lunds universitet

Dnr 82/150 PL

Identifikation, kön och klass

Psykologiska och socialpsykologiska undersökningar av föräldraidentifikation könsrollsidentifikation och identitetsuppfattning hos kvinnor och män i olika sociala kategorier.

Syfte: Mot bakgrund av ett antagande som innebär att samhällsutvecklingen skapat och skapar en allt större diskrepans hos människor mellan *biologiskt kön, psykologiskt kön* (dvs. föräldraidentifikation och identitetsuppfattning) och *socialt kön* (könsrollsidentifikation och könsrollsuppfattning) föreslås två problemområden till undersökning:

1. Identifikation, identitetsuppfattning och könsrollsuppfattning i relation till mäns val av humanistiska/samhällsvetenskapliga resp. naturvetenskapliga/tekniska ämnen vid universitet.
2. Identifikation, identitetsuppfattning och könsrollsuppfattning i relation till kvinnors och mäns val av andra utbildningar och/eller yrkesinriktningar än högskolestudier.

Betydelse: Stämmer antagandet ställer det krav på teorier och modeller inom såväl psykologi som sociologi (eller socialpsykologi) som bättre, än de som dominerar för närvarande, förklarar den komplexitet och motsägelsefulla anpassning som individer uttrycker genom sin föräldraidentifikation, könsrollsidentifikation och identitetsuppfattning.

Genomförande: I första omgången söks ett sexmånaders *planeringsanslag*. Planeringstiden avses användas till såväl teoretisk som metodologisk fördjupning samt förberedelse för undersökning.

Alf Nilsson/Staffan Lindberg, Lunds universitet

Dnr 82/161

Alkoholens funktion för 20-åriga män och kvinnor – en socialpsykologisk studie

Projektet syftar till att dra upp konturer inom ett område i den svenska alkoholforskningen som i stort utgör en "vit fläck".

Vår *huvudfrågeställning* är: – Vilken funktion har alkoholen i 20-åringars livssammanhang?

Vårt *syfte* är att: 1. Empiriskt kartlägga och begreppsliggöra 20-åriga mäns och kvinnors alkoholbruk med hjälp av kvalitativa forskningsmetoder. 2. Analysera alkoholens och rusets funktion i tillägnandet av en vuxenidentitet utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. 3. Beskriva alkoholmönster hos "typiska" grupper av 20-åringar utifrån ett kultursociologiskt perspektiv.

Denna undersökning är avsedd att i framtiden ligga till grund för dels en longitudinell studie i femårsintervall, dels eventuella "fallstudier" på naturliga grupper.

20-åringar konsumerar mer alkohol per dryckestillfälle och har högre medelkonsumtion än andra åldersgrupper. Varför dricker de så mycket? Undersökningar som beskriver och analyserar i syfte att ge en förståelse av alkoholens funktion för individen och gruppen saknas i Sverige. Denna förståelse av alkoholens funktion i normaldrickandet är av vikt för både preventiv alkoholpolitik och behandlingsforskning.

Metod: Utifrån våra frågeställningar gör vi ett "teoretiskt urval" av "typiska" grupper av 20-åringar med ett "typiskt" alkoholmönster. 60 individer undersöks vid vardera två tillfällen med "tematiskt strukturerad" intervju som bearbetas kvalitativt.

Projektet är ett tvärvetenskapligt samarbete mellan forskare i tillämpad psykologi och sociologi.

Kurt Gestrelus, Lärarhögskolan i Malmö

Dnr 82/189

Näringslivets strukturomvandling och utbildningsbehovet

Syfte

1. Analysera de krav nedläggningen av en stor arbetsplats (Öresundsvarvet i Landskrona) ställer på det regionala utbildningssystemet (vuxenutbildningen och gymnasieskolan).
2. Analysera de roller skilda sektorer av vuxenutbildningen (arbetsmarknadsutbildning, folkhögskola, högskola, kommunal vuxenutbildning och studieförbund) och gymnasieskolan (särskilt yrkesinriktade linjer) spelar i ett krisläge med stor arbetslöshet.

Projektet planerar att även studera företagsintern utbildning, konsultföretagens utbildning och s. k. leverantörsutbildning. Dessa delar av utbildningssystemet bedöms ha stort intresse vid en samlad analys av utbildningssystemets agerande i ett krisläge som medför snabb strukturomvandling av näringslivet, nedläggning av arbetsplatser och arbetslöshet.

Projektets genomförande

Studier av utbildningssektorernas dokumenterade planer, åtgärder och resultat samt intervjuer, enkäter och konferenser.

Med utgångspunkt i teorier om att rådande värdesystem styr utbildningsbehoven läggs stor vikt vid frågan: Förändrar pågående strukturomvandling de värderingar som styr vår strävan mot full sysselsättning och därmed sammanhängande utbildningsbehov?

Torsten Husén, Stockholms universitet

Dnr 82/195

Svensk utbildningsforskning 1944–1971: En studie av betingelser för framväxt och utveckling av ett nytt forskningsområde

Projektet avser att mot en relativt bred deskriptiv bakgrund identifiera och analysera faktorer som haft avgörande betydelse för uppkomsten och utvecklingen av den svenska utbildningsforskningen från mitten av 1940-talet till början av 1970-talet. Närmare bestämt syftar studien att kartlägga dominerande forskningsparadigm och förskjutningar i dessa, internationella inflytanden, hur forskarna uppfattat föremålen för sin forskning, såsom klassrumsskeenden i snäv mening eller utbildning som led i en större social process, utbildningsforskningens anknytning till och förankring i olika universitetsdiscipliner samt betydelsen av institutionella och andra resurser för produktiviteten hos denna forskning. Särskild vikt kommer att fästas vid studie av forskarnas roll i samband med utbildningsreformerna. Genomgång av arkivmaterial och andra källor samt intervjuer med nyckelpersoner avses ge underlag för studien. Projektet avses löpa under två år, varvid det första året omfattar genomgång, excerpering och bearbetning av källmaterial och andra året avslutande bearbetning och rapportering.

Karl-Georg Ahlström, Uppsala universitet

Dnr 82/198 PL

Utbildning för kritiska situationer

En accelererad teknisk samt fortgående social och ekonomisk utveckling har inneburit ändrade förutsättningar för människan. Däribland finns nya komplicerade verksamheter som ibland leder till kritiska situationer – i hemmet, i industrin, i trafiken och under fritiden.

Samhället har skapat ett avancerat och tämligen väl fungerande utbildningssystem för att klara de flesta normala, vanliga situationer. Men med några få undantag, t. ex. piloter, ges inte någon utbildning för vissa kritiska men infrekventa situationer som många människor med viss sannolikhet trots allt kommer att hamna i. Felhandlingar av enstaka människor i dessa situationer påverkar allt oftare också andra individer och stora värden.

Det är sannolikt att betydande vinster – mänskliga och materiella – kan nås

om samhället i högre grad än nu intresserade sig för och stödde forskning beträffande utbildning för kritiska situationer.

Projektets problem och avsikt är att söka klara ut efter vilka principer utbildning för kritiska situationer skall utformas. Därvid uppstår frågor som t. ex. i vilka typer av kritiska situationer utbildning är effektiv, vilket mål utbildningen bör ha, när och hur utbildning lämpligast ges etc.

Arbetet delas upp i följande delmoment

- teoretisk problemanalys
- kartläggning av tidigare studier
- kartläggning av kritiska situationer i samhället
- empiriska, laborativa studier
- empiriska fältstudier
- resultatanalys och slutsatser

Föreliggande ansökan avser resurser för att mer detaljerat planera projektets uppläggning.

Sten Levander, Karolinska institutet

Dnr 82/199

Uppföljning av 85 skolhemslever vårdade vid Lövsta skolhem 1975–1976

I den dagsaktuella svenska synen på unga lagöverträdare dominerar en sociologisk referensram i vilken ingår misstro mot individdiagnostik och en därpå baserad differentierad behandling. Detta har försvårat kontakter med en framgångsrik internationell forskningstradition kring samspelet mellan biologiska, psykologiska och miljömässiga faktorer för utveckling av social missanpassning och kriminalitet. Avsikten med det nu aktuella projektet är att undersöka relevansen av en modell inom denna forskningstradition för en grupp svårt belastade ungdomsvårdsskoleelever.

Under 1975–1976 insamlades en omfattande uppsättning ännu ej utvärderade variabler för 85 elever vid Lövsta skolhem, täckande ett brett spektrum av olika beskrivningsnivåer, från medicinska, via psykoendokrinologiska, psykofysiologiska, personlighetspsykologiska och psykodynamiska, till sociologiska variabler. I en första fas av projektet undersöks samband mellan dessa variabler och sammanfattas i för grupper typiska störningssyndrom. Dessa relateras i en senare fas till uppföljningsdata 1982–1983, dels registerdata, dels intervjudata.

Ökad kunskap om det spektrum av olika störningar som finns inom gruppen av unga lagöverträdare och bättre modeller för de generativa mekanismer som resulterar i avvikelser är särskilt angelägen nu. Det tillskott av kunskap som projektet kan ge bör göra det möjligt att inom ramen för den helt nya lagstiftningen och vårdorganisationen utforma en differentierad och mer effektiv behandlingspraxis för denna mycket svårbehandlade grupp.

Stig Berg, Göteborgs universitet

Dnr 82/216

Psykologisk funktion under åldrandet

Projektet är en del i den större undersökningen Hälsoundersökningen/ populationsstudien 70-åringar i Göteborg (H 70) som startade 1971/72. Projektet är planerat att fortsätta med en uppföljning 1983 då de överlevande deltagarna är 81 år. Huvudsyftet med H 70 är att ge en bild av sociala och medicinska förhållanden i populationen, skaffa grundläggande fakta för planering av åldringsvården och samla in kunskaper om den normala åldrandeprocessen.

Syftet med detta delprojekt är att ge kunskaper om den psykologiska utvecklingen mellan 70 och 81 år, särskilt vad gäller intelligens, minne, sociala relationer, upplevelse av ensamhet. Genom att projektet är en del av en tvärvetenskaplig undersökning kommer den psykologiska funktionen att relateras till medicinska och sociala data.

Projektet kommer att omfatta ett delurval av ca 140 81-åringar. Datainsamlingen utförs vid Vasa sjukhus under 1/2 dag/deltagare samt genom hembesök och utsända frågeformulär. På Vasa sjukhus kommer att utföras medicinsk och psykologisk undersökning. Den senare kommer att omfatta ca 1,5 timmar/person.

Projektet har betydelse för den grundläggande förståelsen av den psykologiska funktionen i den tidiga delen av ålderdomen. Genom den tvärvetenskapliga inriktningen kan olika faktorer påverka på den psykologiska funktionen studeras. Resultaten får även stor betydelse för planering och utformning av olika former av åldringsvård och äldreomsorg.

JURIDIK

Gustaf Lindencrona, Stockholms universitet

Nils Mattsson, Uppsala universitet

Dnr 82/154

Internprissättningen i multinationella koncerner från skattesynpunkt

Såväl i Sverige som de flesta andra länder används den s. k. arm's length-principen när det gäller att avgöra vilken internprissättning som är skatterättsligt acceptabel i en multinationell koncern, dvs. prissättningen mellan två i koncernen ingående företag i olika länder skall vara som mellan två oberoende företag.

Principen har utsatts för kritik samtidigt som man i en del länder gjort stora ansträngningar för att klargöra vilka metoder att beräkna arm's length-priser som är skatterättsligt acceptabla.

Projektets syfte är en komparativ undersökning av internprissättningsprinciper samt de problem som uppkommer om skattemyndigheterna ingriper mot internprissättningen i en multinationell koncern i ett antal länder: Sverige, USA, Västtyskland samt möjligen ytterligare några.

Det svenska rättsliga materialet är utomordentligt begränsat. Studien skall ge kunskap om i andra länder använda metoder, vilka då kan användas i Sverige utan internationellt-skatte- och rättsliga komplikationer, samtidigt som ökad klarhet kan vinnas om det över huvud taget är möjligt att på ett tillfredsställande sätt tillämpa arm's length-principen i en värld där de multinationella koncernerna svarar för en allt större del av de internationella transaktionerna och hur det i så fall skall ske.

Sven-Olof Lodin, Stockholms universitet

Dnr 82/157

Kapitalvinstbeskattningens inkomstbegrepp – med inriktning på reglerna för realisationsvinst vid fastighetsavyttring

Kapitalvinstbeskattningen har i hittillsvarande svensk forskning främst varit föremål för behandling ur två synvinklar: dels huruvida kapitalvinster skall inbegripas i det skatterättsliga inkomstbegreppet, dels hur kapitalvinster skall avgränsas från löpande inkomster.

Projektet syftar till att undersöka dels hur en kapitalvinstbeskattning bör och kan utformas i ett normativt inkomstskattesystem, dels hur gällande regler för kapitalvinstbeskattning utformats särskilt vad angår *kvantifieringen* av inkomsten. Detta framstår som ett viktigt studieobjekt mot bakgrund av de speciella problem som uppstår vid kapitalvinstbeskattningen på ett helt annat sätt än vid övrig inkomstbeskattning. Särskilt förorsakar realisationskriteriet med dess inlåsnings effekter problem liksom inflationens värdeförändringar.

Fastighetsavyttringar har valts som undersökningsområde dels då någon systematisk vetenskaplig behandling inte tidigare förekommit på detta område, dels därför att reglernas utformning m. m. möjliggör en mer principiell undersökning utifrån ovan angivna riktlinjer. Studien är upplagd så, att först diskuteras ett antal allmänna krav som ett gott inkomstmått bör uppfylla. Därefter undersöks de olika konkreta reglernas tekniska utformning, praktiska tillämpning och måluppfyllelse. Därvid diskuteras om reglerna är konsekventa med effekterna av annan beskattning, är marknadsneutrala, ger ett gott mått på skatteförmågan etc.

Projektet torde ha betydelse dels för den framtidsinriktade debatten om nya skatteregler, som bättre beaktar värdeförändringar och befrämjar sunda ekonomiska investeringsbeslut, dels för den praktiska utformningen och tillämpningen av realisationsvinstreglerna i gällande system.

European Science Foundation

Dnr 82/177

Europeiskt samarbetsorgan

Bidrag till ett internationellt forskningsprojekt lett av European Science Foundation om "The Legislative Process"

MEDICIN

Anders Tamsen, Uppsala universitet

Dnr 81/120

Patientkontrollerad smärtbehandling med opiat och andra substanser med analgetisk effekt i CNS – farmakokinetiska och – dynamiska studier

Föreliggande undersökning avser studera samverkan mellan opiatläkemedel och noradrenerga substanser för behandling av kliniska smärttillstånd. Undersökningen görs på postoperativa patienter, patienter med cancer i terminalt stadium, nervrotsmärta och causalgismärtor. De individuella variationerna i smärttolerans beaktas särskilt genom användning av en patientkontrollerad tillförelse av de analgetiska substanserna.

Patientkontrollerad analgetikaterapi (PAKAT) har tidigare undersökts och befunnits vara en effektiv och känslig metod för behandling av postoperativa smärtor. I den planerade undersökningen används PAKAT-tekniken för att jämföra olika behandlingsstrategier. De farmakokinetiska aspekterna skall särskilt beaktas och blod- och liquorkoncentrationer av aktuella läkemedel kommer att analyseras. PAKAT-tekniken används också för att studera konsumtionsmönster, dosbehov och bieffekter vid epidural administration av opiat med olika fysikokemiska egenskaper och karaktäristika. Läkemedlets kinetik i liquor undersöks vid intrathecal och epidural administration för att belysa kinetiska resp. dynamiska faktorerens inbördes betydelse för subjektivt upplevd analgetisk effekt.

I en större klinisk studie skall PAKAT-metoden jämföras med konventionell intramuskulär behandling och med en farmakokinetiskt beräknad konstantinfusionsbehandling med opiat mot postoperativa smärtor.

Kerstin Hall, Karolinska institutet

Dnr 81/187

Mental utvecklingsstörning, dess tidiga upptäckt och prevention. Studier över somatomedin som tillväxtfaktor för hjärnan

Syftet med den planerade studien är att undersöka somatomedinets roll vid uppkomsten av mental utvecklingsstörning och söka metoder för att redan under fosterlivet upptäcka och behandla rubbningar i hjärnutvecklingen. Eftersom mental utvecklingsrubbning utgör ett omfattande socialt och ekonomiskt problem är det av stor betydelse att försöka förhindra dess uppkomst.

I den planerade studien ingår tre steg. Först ämnar man kartlägga somatomedinnivå hos foster och gravida kvinnor, där man misstänker att barnet kan bli mentalt retarderat, såsom Down's syndrom och fetala alkoholsyndromet. Nästa steg i studien är att finna enkla screeningmetoder för att tidigt upptäcka avvikelser i hjärntillväxt. Slutligen söker man behandlingsmetoder för att under fosterlivet kunna korrigera redan inträffade skador. De metoder som används för att bestämma somatomedinnivå har utarbetats i laboratorium, och samarbete finns för insamling av prover från olika grupper av mentalt retarderade. Eftersom det prediktiva värdet av detta material ej kan bearbetas innan barnen nått 1 års ålder avser man att dessförinnan starta djurexperimentella studier för att påverka fostrets hjärntillväxt hos gravida djur.

Göran Bodegård, Karolinska institutet

Dnr 81/190

Falsk positivitet vid neonatal screening – konsekvenser av en oombedd medicinsk inblandning i ett känsligt livsskede

Medicinsk teknisk utveckling har medfört ökande möjligheter till tidigt upptäckande av medfödda sjukdomar, som utan tidigt insatt terapi skulle leda till störd mental och kroppslig utveckling. Vid dessa neonatala screeningundersökningar är s. k. falskt positiva fynd i viss mån oundvikliga. Den psykologiska betydelsen av sådan oombedd oroande medicinsk intervenering är hittills ringa undersökt. Vid St. Görans barnkliniker pågår f. n. en undersökning av de psykologiska följderna av falskt positiva fynd vid screening av nyfödda med tanke på medfödd sköldkörtelunderfunktion. 19 892 barn har screeningundersökts. 160 hade positiva kemiska fynd talande för sjukdomen. Vidare undersökningar visade att 7 av dessa hade hypothyreos och 153 var falskt positiva. De psykologiska reaktionerna i 102 av familjerna med "falskt positiva" barn har undersökts dels med tanke på upplevelsorna i samband med den oroande informationen och kontrollun-

dersökningarna, dels med tanke på kvardröjande följder 6–12 månader senare. Resultaten visar att medicinsk intervenering av detta slag innebär avsevärd psykisk påfrestning för familjer i ca 80 % i ett oselekterat material. Ca 20 % av familjerna uppvisar bestående oro över barnets hälsa fortfarande efter 6–12 mån. med åtföljande störning i attityderna till barnet. Barnen till de familjer där föräldrarna uppvisade störd attityd kommer att undersökas liksom ett antal barn ur den grupp som uppvisade gynnsam utveckling. Vidare också ett antal barn som uppvisat falsk positivitet och ej ingick i den ursprungliga studien (för att på så vis kontrollera om studiens uppläggning påverkade utvecklingen i sig). Sammanlagt 46 barn kommer att undersökas med hänsyn till somatisk, emotionell och psykomotorisk utveckling. Barnpsykologiska individstudier liksom datainsamling rörande somatisk utveckling kommer att utföras.

Rolf Luft, Karolinska institutet

Dnr 82/36

Genetiska faktorerens betydelse för uppkomsten av diabetes hos vuxna (typ 2-diabetes)

Projektet utgör en fortsättning av det arbete över diabetesjukdomens (typ 2) patogenes som sedan 1960-talets början pågått vid endokrinologiska kliniken, Karolinska sjukhuset, under senare år i samarbete med medicinskt-genetiska laboratoriet, Karolinska sjukhuset. Det har etappvis lett fram till att sjukdomens ärftliga underlag fastslagits, att två faktorer framtagits som kan utgöra underlaget till sjukdomen (nedsatt insulinsekretion, nedsatt insulinkänslighet) och att det kunnat visas att kapaciteten till insulinsekretion till avsevärd del är genetiskt styrd. Det är oklart men troligt att även insulinkänsligheten till en del är genetiskt reglerad (pågående studien). Dessa kunskaper har gjort det möjligt att ange vägar för att avgränsa bärarna av anlagen för typ 2-diabetes, den överlägset vanligaste typen av diabetes. Ansökan avser delvis det fortsatta arbetet med att på större material av friska och diabetessjuka fastslå betydelsen av de nämnda två faktorerna för uppkomsten av diabetes. Detta skulle vara av direkt betydelse för sjukdomens prevention men också kunna ange nya vägar för dess behandling.

Iakttagelsen att en DNA-sekvens, en strukturen, i anslutning till insulingenen på kromosom 11 varierar i längd hos olika individer, öppnar helt nya möjligheter att studera det genetiska underlaget till typ 2-diabetes. Detta skulle kunna utgöra det genetiska underlaget till ärftligheten. Första steget är att studera DNA-sammansättningen i anslutning till insulingenen hos personer vars insulinfrisättning och insulinkänslighet är väl karakteriserad.

Lennart Levi, Karolinska institutet

Dnr 82/166

Otrygghet i arbetet samt arbetslöshet: (a) effekter på hälsa och välbefinnande, och (b) tvärvetenskaplig utvärdering av problemlösande åtgärder på olika plan

Projektet är tvärvetenskapligt med internationell anknytning. I studien ingår 200 industrianställda som icke är arbetslösa men lever under olika grader av subjektiv och objektiv otrygghet i arbetet. Jämförelser görs inom gruppen och med två grupper (2 x 200 pers.), som blir arbetslösa. Den ena av dessa grupper ägnas såväl strukturinriktade som individuella arbetsansökande, aktiverande och hälsobevärande insatser. Effekterna av de olika situationerna och åtgärderna studeras vid sju mätillfällen över två år i såväl sociala som medicinska, psykiska och ekonomiska mått. Projektet genomförs i ett samarbete mellan flera universitetsinstitutioner, ett statligt forskningsinstitut, en företagshälsovårdscentral, fackliga organisationer samt lokala och centrala myndigheter. Projektets storlek, varaktighet och tvärvetenskaplighet motiverar en samfinansiering mellan flera anslagsgivare.

Kenneth Nilsson, Uppsala universitet

Dnr 82/182

Studier av differentieringen i humana tumörcelllinjer speciellt med inriktning på proteinsyntesens kontroll

Bakgrund: Tumörcellers maligna beteende kännetecknas framför allt av brist på normalt svar på de multipla signalsubstanser som styr tillväxt och differentiering. Hos maligna celler tycks dessutom den normala kopplingen mellan tillväxt- och differentieringsprocesserna oftast saknas. Neuroblastom är ett exempel på en differentierande tumör in vivo som därmed har förmågan att på ett normalt sätt uppnå ett icke proliferativt, terminalt differentierat stadium. Leukemier och lymfom utgör tumörssystem där differentiering och därmed minskad tillväxtpotential kan induceras både *in vivo* och *in vitro*. Vi och andra grupper utomlands har under de senaste 2–3 åren visat att ett selekterat antal etablerade cellinjer, representerande neuroblastom, leukemier och lymfom, kan användas som modeller för studier av maligna cellers tillväxt och differentiering.

Syfte: Projektet avser långsiktigt att med ovanstående modellsystem studera de cellulära mekanismer som är involverade i kontroll av differentiering/tillväxt.

Förväntade resultat och betydelse: Om funktionen hos några nyckelproteiner vid differentiering och tillväxt i odlade humana tumörceller kunde

kartläggas är förhoppningen att differentieringsprocessen i stort så småningom kommer att kunna beskrivas i biokemiska termer. Detta skulle i sin tur kunna leda till en alternativ behandlingsmetod av tumörer.

Bo S. Lindblad, Karolinska institutet

Dnr 82/212 PL

Postgastroenteritis syndrome

Syften: 1. Att öka kunskaperna om transport av större molekyler över tarmslimhinnan vid sjukdom med visst bristande försvar mot infektioner hos vuxna samt hos spädbarn, som delvis saknar detta försvar. 2. Att öka kunskaperna om de verkningar som den konstgjorda spädbarnsuppfödningens teknik innebär i samhället och hos vissa ärftligt belastade individer i Sverige, speciellt i kombination med virusframkallad diarrésjukdom. 3. Att öka kunskaperna om de verkningar som bristande amning i ett snabbt industrialiserande och urbaniserande samhälle i ett u-land innebär, speciellt i samband med bakteriellt framkallad diarrésjukdom och med särskild inriktning på den tidiga dietära behandlingen av kombinationen undernäring och diarrésjukdom.

Betydelse: Spädbarnsuppfödningen i Sverige bygger till stor del inte på vetenskaplig grund. Komjölksproteinallergi förekommer i 2 % hos befolkningen, och det är troligt att den första tidens uppfödning har stor betydelse för sjukdomens förekomst. Hos 1:900 svenskar föreligger livslång överkänslighet för mjöl, och likaså här kan man tänka sig att den tidiga uppfödningen är betydelsfull för sjukdomens uttryck hos individen. 500 miljoner diarréfall med 20 miljoner döda barn under 5 års ålder som följd beräknas föreligga. Senare tids tidigare behandling med vätska och salt per oralt har sänkt mortaliteten på ett högst betydande sätt. Den fortsatta dietbehandlingen saknar vetenskaplig grund och kan tänkas vara mycket betydelsefull för att undvika uppkomsten av långvarig diarré med undernäring. Betydelsen av detta har på senare år uppmärksammats av WHO, som f. n. starkt stöder betydelsen av forskning inom detta område. Den forskning som f. n. bedrivs inom detta viktiga fält är dock mycket begränsad. Den kräver i första hand lösandet av frågeställningar nämnda under syften ovan.

Björn-Erik Roos, Uppsala universitet

Dnr 82/233 PL

En longitudinell deskriptiv studie av alkoholmissbrukare. Utveckling av diagnostisk metod för differentierad behandling och behandlingsutvärdering

Projektet syftar till att utveckla och pröva om en multidimensionell

beskrivningsmodell, som omfattar alkoholmissbrukarens bruk av alkohol, utveckling till alkoholmissbrukare, jag-funktioner, psykopatologi, grad av somatiska skador, social stabilitet samt intellektuella funktioner kan fylla kriterierna för en god diagnos, dvs. ge klara implikationer för behandling, prognos och för prevention. Detta görs med hjälp av test, intervjuer och kliniska bedömningar. Syftet med modellen är att den skall fungera som en användbar metod för diagnostik och utvärdering vid såväl psykiatrisk vård som vid socialvård/nykterhetsvård.

Genomförande: Under de första 18 månaderna görs en granskning av mätinstrumenten samt en pilotstudie på 50 alkoholmissbrukare. Därefter genomförs huvudundersökningen, där 400 försökspersoner beskrivs (alkoholmissbrukare – icke alkoholmissbrukare) och diagnostiseras (alkoholmissbrukare). Efter ytterligare två år görs en förnyad bedömning där diagnosen ställs mot behandlingsutfallet. Slutligen utarbetas en manual för praktisk tillämpning av metoden inom alkoholvården. Projektet planeras löpa under 7,5 år.

Betydelse: Inom alkoholvården betraktas missbrukarna oftast som en homogen grupp, varför alla utsätts för samma behandling, vilken oftast leder till förbättring i endast 10–30 % av fallen. Många nutida alkoholforskare förordar att man använder sig av en multivariat bedömningsmodell, där alkoholisterna differentieras på undergrupper. Ingen sådan metod finns i dag utarbetad.

Resultatet av projektet bör möjliggöra en differentierad diagnostisering inom gruppen, med åtföljande individualiserad behandlingsstrategi och därmed bättre behandlingsresultat. Vidare bör projektresultatet ge en av många efterlyst utvärderingsmetod för behandlingsprogram.

NATURVETENSKAP

Bertil Kullenberg, Uppsala universitet

Dnr 82/10

Kemiskt komplexa doftsignaler i insekt – insekt och insekt – blomväxtrelationer

Projektet vill, i tre delprojekt, studera doftstimulerat beteende hos insekter, där retningen beror av många kemiska föreningar tillsammans, "komplexa doftsekret". Hur verkar olika slag av doftämnesmolekyler, enskilt och i samfunktion? Eftersom fenomenet kemisk signalering berör flera vetenskapsgrenar, avser man i detta projekt att attackera problemen från fyra håll, nämligen: *Kemisk analys, beteendeförsök, elektrofysiologi och biokemi.* Man avser att detta samlade grepp skall ge en ny helhetssyn av kemisk signalering hos de valda organismgrupperna. Hur förmår insekter sortera/sila de teoretiskt möjliga retningarna?

Kai Siegbahn, Uppsala universitet

Dnr 82/174

Dynamisk elektronspektroskopi för fria radikaler och exciterade molekyler

Projektet syftar att utveckla en ny typ av "dynamisk" elektronspektroskopi som avser *fria radikaler* och *exciterade molekyler*. Hittills har den normala eller "statiska" elektronspektroskopien behandlat stabila molekyler i deras grundtillstånd. Den nya spektroskopin är tekniskt avsevärt svårare att utveckla än den tidigare. Forskningsprojektet har grundläggande relevans för bl. a. miljöforskningen samt för alla processer vid vilka fragmenterade eller exciterade molekyler delta. Som exempel kan nämnas reaktiva molekyler och fragment i förorenad luft, pollution samt katalytiska reaktioner på ytor (heterogen katalys).

Johnny Karlsson, Lunds universitet

Dnr 82/241

Fotografisk dokumentation för att studera köns- och ålderskillnader hos fåglar

Under 1900-talet har resultaten av ringmärkningen av fåglar efter hand lämnat besked om vart våra fåglar flyttar, vilka vägar och rastplatser som de utnyttjar och uppgifter om levnadsålder osv. Den vunna kunskapen är nödvändig för att kunna bedriva en riktig faunavård, i synnerhet på det internationella planet. Under senare år har det systematiska arbetet på de stora fågelstationerna (t. ex. Falsterbo) fått en ny funktion, genom att delta i den långsiktiga övervakningen av miljön. Falsterbo fågelstation deltar sedan lång tid i det arbetet, genom systematiska räkningar av antalet utflyttande fåglar (PMK, finansierat av Statens Naturvårdsverk). Även ringmärkningen bedrivs numera på ett standardiserat sätt, och fångstsiffrorna för skilda år kan jämföras och långsiktiga förändringar upptäckas. En brist är, att vi i dag i ringa utsträckning har förmåga att köns- och åldersbestämma de infångade fåglarna. En förbättrad kunskap på det området skulle göra de standardiserade fångsterna till ett än värdefullare instrument i miljöövervakningen.

Projektets mål är, att ta fram förbättrade möjligheter till att köns- och åldersbestämma de fåglar som infångas för ringmärkning. Under en treårsperiod (1983–1985) kommer yttre karaktärer att dokumenteras fotografiskt och genom mätningar. Genom noggranna analyser, i kombination med studier av befintligt material på museer, är avsikten att utöka kunnandet när det gäller köns- och åldersskiljande karaktärer hos fåglar.

Svante Björck, Lunds universitet

Dnr 82/245

Senglaciala magnetostratigrafi i Sydsverige

Från undersökningar i t. ex. Nordamerika, England och Danmark har det visat sig möjligt att fastställa tidsberoende paleomagnetiska svängningar under den seneglaciala tidsperioden. Med tanke på de gynnsamma förutsättningarna i Sydsverige har förvånansvärt få paleomagnetiska undersökningar utförts, framför allt med avsikt att direkt korrelera den svenska tidsskalan (lervarvs-kronologi) med den oberoende kol-14-kronologin.

Syftet med detta projekt är att upprätta detaljerade paleomagnetiska kurvor genom att ett stort antal lokaler i södra Sverige systematiskt provtas och de paleomagnetiska parametrarna registreras. Delresultaten av dessa undersökningar bör kunna utmynna i tillförlitliga standardpaleomagnetiska kurvor för tidsintervallet 10–14 000 före nutid. Genom att metoden teoretiskt tillåter mätningar på finkorniga sediment oavsett avsättningsålder och -miljö skulle en standardpaleomagnetisk kurva kunna överbrygga många problem i den sydsvenska senkvartära kronostratigrafien, där det mest önskvärda vore att få en enhetlig tidsskala för det dynamiska tidsskede som den seneglaciala tidsperioden representerar: isavsmältning, plötsliga klimatförändringar, kraftig landhöjning, komplex fauna- och florainvandring m. m. Även ett så klassiskt kvartärgeologiskt problem som att knyta samman den kol-14-baserade isavsmältningskronologin på västkusten med den lervarvsbaserade isavsmältningskronologin på ostkusten skulle bli möjligt. Vidare skulle kol-14-haltens variationer i atmosfären under denna tidsperiod kunna beräknas. Givetvis kommer också orsakerna till dessa jordmagnetiska variationer att analyseras.

TEKNIK

Lars Björck/Sten Gatenbeck

Dnr 82/208 PL. KTH, Stockholm

Träd för stadsmiljö

Undersökning av förmåga till upptagning och nedbrytning av flercykliska aromatiska substanser hos träd lämpade för plantering i stadsmiljö. Studier av variation av denna förmåga hos individer inom några arter. Preliminära studier av möjligheterna till förökning via växtvävnadsteknik och vegetativ förökning av dessa individer. Projektet syftar till att klarlägga trädens roll vid "avgiftning" av stadsluft genom nedbrytning av cancerogena substanser. Resultaten kan bli en vägledning för kommunala myndigheter vid bedömning av planteringsbehov och artval.

Projektet utgör också grund för bedömning av möjligheten att producera

kloner av individer med speciellt hög förmåga att bryta ned flercykliska aromatiska substanser.

HUMANIORA

Seung-bog Cho, Stockholms universitet

Dnr 80/48

En historisk studie över sino-japanskan

Under projektets gång skall kinesiskt ordmaterial, som inlånats i japanskan, underkastas en systematisk studie. Vad som härvidlag är av primärt intresse är att kasta ljus över den utvecklingsprocess genom vilken kinesiska inlån kommit att assimileras av japanskan och inlemmas i dess struktur. De härav resulterande hybridformerna går under den samlande benämningen "sino-japanska" och är språkhistoriskt sett en nyskapelse i Japan. Sino-japanskan är nu så djupt rotad i det japanska språket, att den inte kan urskiljas av den icke initierade läsaren. Den är fortfarande mycket produktiv, så till vida att den tjänar som grund för nybildning av språkliga element med avseende på såväl vokabulär och ordformer som på stilarter.

Det är min ambition att i denna studie kunna påvisa, att skapandet av "sino-japanskan" är en manifestation på det språkliga området av den förmåga till kreativ bearbetning av importerat kulturgods, som så starkt karakteriserar Japans kulturhistoria. Enligt min mening utgör denna förmåga en viktig grundval för den snabba utvecklingen i dagens Japan. Det är min förhoppning, att studien efter sin fullbordning skall kunna bidra till att klarlägga en rad frågeställningar av grundläggande betydelse för förståelsen av japanernas kulturella och nationella särart. Hittills gjorda insatser på detta område står ej i rimlig proportion till vikten av att vinna djupare insikt i det unika kulturmönster, ur vilket en av världens mest betydelsefulla industriella och ekonomiska stormakter framvuxit.

Marianne Ström, Paris

Dnr 81/221

Spårkonst. Offentlig konst i tunnelbanan

De kommunikationssystem som i den aktuella stadsplaneringen och genom "energikrisen" prioriteras är de allmänna transportmedlen. Det underjordiska rummets roll i stadsplaneringen är därvid väsentlig.

SL beräknar att genom Stockholms T-Central passerar dagligen 1 miljon människor, RATP i Paris 4 miljoner, medan Mexico City med sina 15 miljoner invånare och sin T-bana på 60 meters djup endast ungefärligt kan frekvensuppskatta sin kaotiska underjordstransport.

Ett antal städer har sedan T-banor började byggas inte reducerat det underjordiska transportrummet endast till det funktionella utan även sett det som en del av stadskärnan och med skiftande estetiska kvaliteter. En strävan och en målsättning som i dagens samhälle har stort intresse och betydelse för allmänhetens utnyttjande av dessa transportmedel.

Svensk konstpolitik är unik i sitt slag och föga känd på det internationella planet. Detta gäller även Stockholms konstpolitik i det underjordiska rummet. Stockholms T-banesystem kommer följaktligen att inta en betydande plats i forskningsprojektet vilket syfte är att framställa erfarenheter och resultat från ett femtontal städer i världen vars T-banesystem är konstestetiskt utarbetade. En kartläggning av erfarenheter och resultat kan utnyttjas vid projektering och utförande av framtida underjordiska allmänna transportmedel.

Klas Åmark, Stockholms universitet

Dnr 82/17

Facklig politik och facklig makt 1910-1960

Projektets centrala problemställningar handlar om att analysera facklig politik och facklig makt ur två aspekter: Hur påverkades valet och genomförandet av facklig politik av maktförhållandena och hur har man inom fackföreningsrörelsen strävat efter att utveckla olika slags maktresurser som ger möjlighet att driva olika linjer i den fackliga politiken?

Den fackliga politik som studeras formulerades i krav som ställdes till arbetsgivarna och till staten, samt i diskussionerna om de krav som skulle ställas. I maktanalysen är maktresurser och kontrollen över dessa centrala. Resursanalysen kopplas till de fyra maktrelationer som analyseras: mellan arbetsgivare och arbetare, mellan olika fackförbund samt LO, mellan förbundsledning och avdelningar/medlemmar inom resp. förbund samt mellan arbetsmarknadens parter och regering/riksdag.

Forskningsprogrammet koncentreras på förbunds- och branschnivån under den tid då denna dominerade förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, 1910-1960. Projektet kommer att kunna ge viktiga nya resultat om utvecklingen av relationerna på den svenska arbetsmarknaden, där den drastiskt sjunkande konfliktfrekvensen från 1930-talets mitt och framåt utgör ett viktigt delproblem, och om framväxten av en stark, centraliserad och förhandlingsinriktad fackföreningsrörelse.

Lennart Björk, Stockholms universitet

Dnr 82/16

Textstrukturer i utredande och argumenterande prosa: En undersökning av universitetsstuderaendes textproduktion (TUAP)

Målsättningen för projektet är att kartlägga och analysera de gemensamma problemområdena studenter inom olika fakulteter har då de producerar utredande och argumenterande texter. Projektets målområde är följaktligen sådan textproduktion som högskolestudier och yrkesliv i första hand kräver. Undersökningsmaterialet, från både grund- och forskarutbildningen, insamlas från institutionerna för företagsekonomi, samhällskunskap, naturgeografi, juridik, litteraturhistoria och engelska samt från forskarutbildningsgruppen vid Karolinska institutet. Projektets slutrapport skall förutom den vetenskapliga redogörelsen och slutsatserna även omfatta ett förslag till handlingsprogram för förbättring av universitetsstuderaendes skriftliga framställningsförmåga.

Projektets vetenskapliga hemvist är textlingvistik. Denna är, speciellt i Sverige, en relativt ny forskningsgren och någon definitiv, homogen textteori existerar ännu inte. TUAP:s analysmodell blir därför eklektisk, med drag lånade från både strukturalistiska och generativa textmodeller.

Undersökningen skall i huvudsak begränsas till den textenhet som gängse kallas *stycke* (eng. paragraph). Detta område har ägnats påfallande liten uppmärksamhet i Sverige. En systematisk analys av denna textenhet är följaktligen i sig själv av betydande vetenskapligt intresse för svensk språkforskning, men inriktningen på styckuppbyggnaden är framför allt av vikt för en undersökning av studenters textproduktion. Erfarenheten visar nämligen, att det är just med det individuella styckets uppbyggnad, med organisationen av dess sambandsled, som svenska studenter har de största problemen.

I det internationella perspektivet är USA mest intressant. En viktig del av TUAP:s slutrapport är därför att relatera projektets slutsatser till de amerikanska forskningsresultaten, framför allt de som framkommit det senaste decenniet inom The National Writing Project.

Åke Hyenstrand, Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Dnr 82/27

Teknologi och industriell struktur inom medeltida järnframställning och därmed sammanhängande ekonomiska och sociala förhållanden

Projektets syfte är att bearbeta och söka lösa frågor av central betydelse för förståelsen av den medeltida bergshanteringens metallurgiska process och produktionsvolym, därtill frågor kring organisation och socio-ekonomiska

aspekter i anslutning därtill, samt beröra medeltida kolonisationsförlopp och bosättningsmönster i Bergslagen. Utgångspunkt är en case-study, bestående dels av en arkeologisk undersökning av betydelse, omfattande en ca 10 000 m² stor yta av hyttbacke, Lapphyttan i Karbenning sn, Norbergs kn, Västmanlands län, daterad till medeltid och bestående av vattendriven reduktionsugn av masugnstyp, sannolika lämningar av färskning och smide, rostugn, slaggvarp, bebyggelseämningar m. m., dels av områdesanalys omfattande Karbennings sn med jämförbara hyttlämningar etc. Projektets betydelse ligger däri, att redan gjorda förarbeten i form av nämnda undersökning m. m. skapat nya utgångspunkter för lösandet av centrala frågor kring medeltida bergshantering och ekonomi. Genomförandet avses bli objektiv utvärdering av gjorda arkeologiska observationer och fynd, innefattande kemiska, metallografiska och paleoekologiska analyser, C14-serier i stor omfattning, makrofossilanalys m. m. Ett omfattande förarbete avseende analysdelen har inletts, och en rad specialister har ställt i utsikt att kostnadsfritt leda och utvärdera olika delar av bearbetningsprocessen.

Arne B. Johansen, Göteborgs universitet

Dnr 82/34 PL

Bebyggelse och markanvändning i Västsverige 2500–500 före nutid. – Ett arkeologiskt förprojekt för ett programområde

Målet är att skapa en bild av hur människorna har utnyttjat landskapet under perioden 2500–500 före nutid. Kunskap finns om föremålsformer under olika delar av perioden men man har nästan ingen kunskap om näringsfång och bosättningsformer. Kunskaperna på dessa områden är mycket större beträffande östra Sverige där man också har en god forskningstradition i arkeologi och kulturgeografi.

Man vill genomföra ett förprojekt med syfte att undersöka villkoren för forskning inom programområdet. Förprojektet skall bedrivas genom bearbetning av befintligt fyndmaterial samt probleminriktad terrängrekognosering och smärre provgrävningar. Förprojektet skall dels resultera i manuskript i centrala ämnen inom programområdet och dels i en rapport där förutsättningarna för fortsatt forskning värderas.

I forskningen, både i förprojektet och senare, skall stor vikt läggas vid samarbete med antikvariska institutioner utanför universitet och på samarbete med andra ämnen i humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Arbetet inom programområdet skall bedrivas i form av små och klart avgränsade delprojekt eller delmoment.

Kristina Svartholm, Stockholms universitet

Dnr 82/54

Svenska som målspråk för döva

Arbetet syftar till att kartlägga de speciella inlärningsproblem som döva med teckenspråket som primärspråk ställs inför vid mötet med den skrivna svenskan. Undervisningen i dövskolan har inte behandlat svenska som ett främmande språk och flertalet vuxna döva behärskar det svenska skriftspråket dåligt. Forskning med anknytning till dövskolans svenskundervisning har nyligen påbörjats, men vuxna dövas behandling av skriftspråket är ett helt okänt område.

Felanalys av dövas skrivna svenska kan visa vad i det skrivna språket som särskilt måste beaktas i dövundervisningen. Analysen är också rent språkvetenskapligt intressant. Dels kan den ligga till grund för kontrastiva studier av svenska gentemot teckenspråket och dels medför den helt nya aspekter på forskningsområdet "svenska som främmande språk". Teckenspråket skiljer sig markant från orala språk och det är därför inte givet att den döva språkinläraren använder samma strategier vid svenskutlämnandet som inlärare med andra modersmål.

Arbetet läggs upp med en förberedande termin då ett mer begränsat skriftligt material analyseras. Analysmetoder måste utvecklas och de viktigaste feltyperna kartläggas. Det fortsatta forskningsprogrammet preciseras utifrån dessa resultat; bl. a. kommer de att ge en första bild av vilka delaspekter på skriftspråket som bör undersökas noggrannare och av hur test skall konstrueras för att olika språkfärdighetsnivåer och språkinlärningsstrategier skall kunna beskrivas.

Gunnel Källgren, Stockholms universitet

Dnr 82/86

Arbete och språkmiljö

Syftet med projektet Arbete och språkmiljö är att undersöka det språk som används på arbetsplatser, sambandet mellan arbetsorganisering och språkbruk och att om möjligt bedöma hur förändringar i produktionssättet kan påverka språkanvändningen.

Forskningen bedrivs huvudsakligen genom studier ute på olika arbetsplatser. Genom att jämföra språket på arbetsplatser av olika struktur eller på samma arbetsplats före och efter en förändring hoppas vi kunna få fram modeller för språkets användning under olika yttre betingelser.

Vi anser också att det har ett värde i sig att arbetsplatsen som språkmiljö uppmärksammas och beskrivs. Det har betydelse för forskningen om miljöfaktorer i arbetslivet och det har betydelse för språkvetenskapens

utveckling, med dess på senare tid ökade inriktning på språkanvändning och språket som en faktor i en större kommunikationssituation.

Claes-Christian Elert, Umeå universitet

Dnr 82/93

Skandinavisk-nederländsk språkförståelse

Metodiska genvägar till språkträning för kommunikation mellan talare av nära besläktade språk

Projektets syfte är ett utredande av möjligheter och metoder för att i kommunikationen mellan nederländsktalande och skandinaver efterlikna den internordiska språkförståelsen. Det innebär att språkanvändarna tränas i att utnyttja de omfattande gemensamma dragen för nederländskan och danska-norska-svenska och att talarna i tvärspråkliga talsituationer använder sitt modersmål. Den praktiska betydelsen ligger i svaret på frågan hur omfattande och hurdan utbildning som behövs för att en nederländsktalande skall förstå ett talat och skrivet skandinaviskt språk. Om försöken är framgångsrika, får det betydelse för kontakten mellan de båda språkområdena och – som metodisk förebild – för kontakten mellan andra talare av andra språk med partiell likhet. Undersökningar och teoretiska överväganden om mätning av partiell likhet mellan språk och likhetens betydelse för inläring och förståelighet förekommer i ganska ringa utsträckning. Testen inom det planerade projektet kan utgöra bidrag till generell talperceptionsforskning. Dessutom kan språkpedagogiska metodproblem, t. ex. jämförelser av effekten av uttryckliga språkregler och ett bestämt ordförråd å ena sidan och av direktträning i avlyssning, aktiva samtal och textläsning å den andra, få en belysning.

Birgitta Odén, Lunds universitet

Dnr 82/94 PL

Äldre kvinnor i yrkesarbete och efter

Under arbetet med projektet De äldre i samhället – förr, nu och i framtiden har i allt större utsträckning de ensamma kvinnorna börjat framträda som den grupp som i ett framtidsperspektiv ter sig som den specifika riskgruppen – så i det statistiska prognosarbetet vid SCB, så i studiet av medicinkonsumtion och sjukhusvård i Göteborg. I det historiska delprogrammets pågående arbete, där socioekonomiska skillnader ägnas stor uppmärksamhet, har flera intressanta iakttagelser kunnat göras, när det gäller äldre kvinnor och deras sociala nätverk (t. ex. i fråga om hantverkarhustrur, änkor efter statliga ämbetsmän, kvinnliga fattighjon). Däremot har en kunskapslucka uppstått, när det gäller äldre kvinnor och deras yrkesarbete. Det har därför blivit

nödvändigt att söka utveckla en speciell delstudie över äldre kvinnors yrkesarbete, pensionsförhållanden och ekonomi.

Johan Sundberg, KTH Stockholm

Dnr 82/100

Sångsätt, klang och tonförråd i "kölning". En studie av locksången inom svensk fjäbodkultur

Projektet avser den egenartade sångform som förekommer inom nordisk fjäbodkultur och som kallas bl. a. för kölning. Kölning är en från musiketnologisk synpunkt intressant musikart, och den utgör samtidigt ett intressant fenomen ur röstsynpunkt.

Inom ramen för forskningsprogrammet "Naturvetenskaplig musikkforskning" utvecklades bl. a. objektiva, musikakustiska mätmetoder. En del av dessa verkar vara direkt tillämpliga på några musiketnologiskt viktiga frågeställningar avseende kölningen. Ett huvudsyfte med projektet är att pröva om detta är fallet, något som vore av principiellt musiketnologiskt intresse att utröna. Dels gäller det en röstfysiologisk undersökning, dels en analys av tonförrådet. Den förra har redan påbörjats med mycket lovande resultat. Resultaten skall sedan utvärderas och publiceras i tidskrifter inom musiketnologi, röstfysiologi och även röntgenologi.

Eva Ejerhed, Umeå universitet

Dnr 82/183

Natural Communication with Computers

The project Natural Communication with Computers is devoted to research on problems in the areas of (1) Representation and Reasoning, and (2) Parsing and Evaluation of Natural Language (English, Swedish).

The research approach will consist of experimental tests of a series of specific hypotheses concerning methods of processing and reasoning that are computationally more constrained direct and superficial (data driven) than most methods currently used.

The goal is to demonstrate that processing methods based on our hypotheses are both feasible and efficient.

The results have applications in text processing and user-oriented environments for programming and data base management and inspection.

Åke Lilliestam, KB Stockholm

Dnr 82/187

Sveriges nationalbibliografi 1700–1829: Tillgängliggörande

Syftet med projektet är att fullfölja det av RJ understödda projektet "Utarbetande av en bibliografi över svenskt tryck 1700–1829". Detta projekt har utgjort en första grundläggande etapp i arbetet att framställa en kompletterande del av den svenska nationalbibliografien för perioden 1700–1829, för vilken period en lucka föreligger mellan Collijns bibliografier för 1400–1600-talen och fr. o. m. 1830 fram till nutiden kontinuerligt utarbetade bokkataloger. Behovet att fylla denna lucka är starkt känt inom särskilt humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och för arbetet inom biblioteks- och informationsväsen såväl inom som utom landet. Projektet har lett till en väsentligen på Sveriges två största bestånd av svenskt tryck (KB och UUB) grundad samling av bibliografiskt material, till större delen föreliggande i manuellt framställt manuskript. Viss kompletterande materialinsamling återstår att göra.

Det nya projektet avser att lösa frågan om det i det äldre projektet insamlade materialets tillgängliggörande och publicering. Detta avses ske genom upprättande av en databas med syftet att a) underlätta bearbetning av det samlade materialet och det fortsatta insamlandet av material, b) i sig vara en informations- och dokumentationsbas med möjlighet till direktsökningar avseende registrerade bibliografiska uppgifter, c) möjliggöra framställning av för ögat läsbara bibliografiska produkter: såväl preliminära publikationer i listform eller mikrofiche som en samlad tryckt bibliografi i bokform. Arbetet kräver en kvalificerad insats av bibliografisk och systemteknisk art med för Sverige delvis ny metodik.

Tore Frängsmyr, Linköpings universitet

Dnr 82/209

Maskinen och humanisten. Teknikdebatt i Sverige under den industriella revolutionen

Det industriella genombrottet i Sverige sker på kort tid. Decennierna kring sekelskiftet 1900 kom att innebära en radikal förändring av vårt ekonomiska, sociala, politiska och kulturella liv. Dessa förändringar har givetvis varit föremål för en omfattande forskning. Studierna har emellertid i första hand varit av ekonomisk- och socialhistorisk natur. Ett mer samlat humanistiskt perspektiv har saknats. Hur förhöll sig den humanistiska kulturen till den snabba framväxten av ett modernt industrisamhälle? Vilka attityder, idéer och förhållningssätt utvecklades av våra författare, kulturanalytiker och vetenskapsmän till fenomen som teknisk utveckling, ekonomisk tillväxt,

urbanisering, industriarbete och snabb livsstilsförändring? Om detta vet vi relativt lite. Utanför Sverige har dock sådana kultur- och tvärvetenskapliga studier gjorts under senare år. Leo Marx, Herbert Sussmann och Martin J. Wiener har poängterat vikten av att kunskap om den humanistiska kulturens reaktioner inför den tekniska utvecklingen under industrialismens genombrottsskede är oundgänglig då vi vill förstå såväl vår egen tids kris för industrisamhället som vår debatt om den tekniska utvecklingen.

David Gaunt, Umeå universitet

Dnr 82/219

Protest och profetia. Statisk världsbild och dynamisk ideologi i Tornedalen under 1930-talet

Projektet undersöker förhållandet mellan statistiska världsbilder och dynamiska ideologier i ett historiskt-antropologiskt perspektiv. Varför bryter människor med invanda föreställningar om omvärlden? Vilka konflikter medför sådana brytningar för grupper och enskilda? Vilka former kan sådana uppbrott ta?

Denna typ av ideologiforskning skiljer sig från den sociologiska som främst är inriktad på förhållandet mellan ideologi och verklighet samt på hur olika gruppers samhällspositioner kan förenas med deras ideologiska föreställningar. Etnologiskt och antropologiskt kulturstudium har i huvudsak ägnat sig åt att ringa in de dominerande tankeystemen i olika kulturer.

I undersökningsområdet Tornedalen levde ännu under 1920-talet en statisk rural världsbild av äldre typ kvar i småbrukarmiljön med dess speciella religiösa inriktning – laestadianismen. Arbetarrörelsen fick ett snabbt och dramatiskt genombrott i samband med en strejk 1931–1932, och något år senare framträdde den tämligen utforskade millenära sekten Korpelarrörelsen, som förutspådde att stora delar av jorden inom kort skulle gå under och att dess anhängare skulle hämtas till Palestina av en himmelsk ark under våren 1935. Dessa två sinsemellan så olika uppbrott från en traditionell världsbild är projektets undersökningsobjekt. Utifrån ett socialhistoriskt perspektiv, och med utnyttjande av socialantropologins landvinningar om förhållandet mellan religion och samhällsliga skeenden, studerar projektet den konfliktfyllda utvecklingen mot ett "modern" medvetande samt den allmänna relationen mellan samhällsutveckling och tankeystem.

Ingrid Schöier

(KB) Skhms/min v.

Dnr 82/227

Pär Lagerkvist. En biografi

Avsikten är att presentera en biografi över Pär Lagerkvist.

En sådan saknas hittills helt, men behov av och önskemål om en täckande biografisk framställning torde föreligga, inte minst nu när det på senare år tillgängliga handskriftsmaterialet i Kungl. Bibliotekets samlingar kan tänkas ge upphov till ytterligare avhandlingsarbeten utöver vad som redan förekommit – t. ex. Som i Aftonland. Studier kring temata, motiv och metod i Pär Lagerkvists sista diktsamling – och därmed aktualisera och väcka ett förnyat intresse för diktaren. Att skriva och i bokform publicera den levnadsteckning, som även bortsett från ovan anförda motivering självklart bör tillkomma en av våra största moderna diktare, tillika Nobelpristagare och akademiledamot, är sålunda målet för forskningsarbetet.

Tor G. Hultman, Lärarhögskolan i Malmö

Dnr 82/246

Språk och kön i skolan

Projektet *Språk och kön i skolan* är den skolinriktade delen av det övergripande projektet *Språk och kön* som vill undersöka de språkliga villkoren för kvinnors och mäns deltagande i samhällslivet. Delprojektet undersöker om det i skolan finns inslag som bidrar till att förklara varför kvinnor och män tar olika stor del i det offentliga beslutsfattandet.

Språk och kön i skolan undersöker förskolebarns förväntningar om könets olika elevbeteenden i skolan. Genom klassrumsinspelningar av hela skoldagar på olika stadier i grundskolan studeras bl. a. elevernas aktivitet, replikväxlingar och talhandlingar under olika avsnitt av olika lektioner: Hur får de ordet? Vilka gör utvecklingar från ämnet, ger egna synpunkter och erfarenheter? Hur värderas deras svar? Vilka får mest hjälp? Hur formuleras ros och ris till flickor resp. pojkar? Kan vi tala om en "dubbel, dold läroplan", där det dubbla skulle bestå i att kraven på anstaltsbeteende, formulerade som (outtalade) förväntningar, är större på flickorna än på pojkarna? – Detta är några av de frågor som vi besvarar genom våra analyser av de offentliga samtalen i klassrummen. I en delundersökning studerar vi gymnasieelever i en formell debattsituation. Den undersökningen väntas ge viktiga upplysningar om hur flickor och pojkar uppträder i en pressande talsituation som liknar det offentliga samhällslivets beslutssituationer. I undersökningen tränas gymnasisterna att uppträda i sådana situationer.

I en utvidgning av projektet planeras att med hjälp av mycket små bandspelare anbringade på enskilda barn studera pojkars och flickors olika talaktivitet från morgon till kväll.

Projektet har anknytning till tidigare danska och svenska klassrumsundersökningar och till den diskursanalytiska språkbeskrivningen. Resultaten väntas få en vidare språkvetenskaplig och pedagogisk betydelse än den renodlat könsrollsinriktade.

ÖVRIGT

Björn Dal, Högskolan i Kristianstad

Dnr 82/113

Bibliotheca Zoologica Svecana

Syftet är att färdigställa manuskriptet till en bibliografi över svenska zoologiska tryck från äldsta tid fram till 1915.

Det saknas en bibliografi över Sveriges zoologiska tryck, vilket är en betydlig brist. Vårt lands tidvis framskjutna ställning inom den zoologiska vetenskapen förstärker ytterligare behovet av att fylla denna lucka i vår referenslitteratur.

Till grund ligger ett under drygt tio år insamlat material. Detta kompletteras med undersökningar av ännu ej genomgångna bokbestånd.

Kungl. Vetenskapsakademien

Dnr 82/179

"*Environmental Research and Management Priorities for the 1980s*",
November 1982.

Projektet gäller genomförandet av en konferens rörande miljöproblem av generell betydelse.

Olof Hultén, PUB, Sveriges Radio

Dnr 82/202

Tv-överföringar via INTELSAT-systemet 1969 och 1982. En studie av satellitteknologin och den globala informationsordningen

Studien vill belysa hur den snabba utvecklingen inom satellitområdet, med INTELSAT-systemet som utgångspunkt, påverkar flödet av tv-program, i synnerhet till och från u-länder.

I en tidigare studie från 1969 visades att satellitteknologin snarast förstärkte den utvecklade världens övertag. INTELSAT var en för dyrbar teknologi för fattiga länder och utnyttjades mest för att ta emot program från de rika länderna.

INTELSAT-systemets tillgänglighet och kapacitet har ökat mycket snabbt sedan dess och förutsättningarna för en mer balanserad användning finns. Projektet ska jämföra 1982 års användning med 1969, med avseende på tv-trafikens volym, riktning och sammansättning. Är mönstret detsamma som tidigare eller har u-länderna nu en större andel av trafiken? Utvecklingen sedan 1969 kan ställas i relation till INTELSAT-systemets utbyggnad och utvecklingen inom televisionen.

Under våren 1983 ska INTELSAT-statistik bearbetas varefter litteratur och dokument ska analyseras. Ett begränsat antal intervjuer planeras med tv-nyhetsbyråer, med INTELSAT-tjänstemän samt företrädare för tv. Studien avslutas under senhösten 1983.

B. Statistiska uppgifter angående verksamheten 1965–1982

I följande tabeller redovisas en översikt över anslagens fördelning mellan ämnesområden, dels för år 1982 (tabell 1), dels för hela den tid under vilken fonden varit verksam, 1965–1982 (tabell 12).

Vidare redovisas uppgifter om relationen mellan fortsättningsanslag och nya anslag 1982 (tabellerna 2–3) samt hur fortsättningsanslag och nya anslag fördelar sig mellan olika fakultetsområden (tabellerna 4–5). Uppgifter om de beviljade anslagens fördelning på olika läroanstalter (motsvarande) lämnas också (tabell 8) liksom deras storlek (tabellerna 6 och 11) och löptid (tabell 7).

Genom att flera projekt, särskilt de som har större omfattning, är av mångvetenskaplig karaktär, är fördelningen på ämnesområden inte helt rättvisande. Projekten har förts till det område som har bedömts vara mest centralt. I stort sett ger tabellerna dock en riktig bild av inriktningen av fondens verksamhet.

Liksom under tidigare år har fondens anslagsgivning koncentrerats på samhällsforskning i vid mening. De ämnen som sammanförts under beteckningen samhällsvetenskap (tabell 1) har fått 57 % av anslagsbeloppet under 1982. För hela perioden 1965–1982 (tabell 12) är motsvarande andel 54 %. De olika ämnenas procentuella andelar varierar givetvis något år från år. Anledningen härtill kan vara att något stort projekt som förts till ett ämne har tillkommit eller slutförts. Skillnaderna är sålunda inte uttryck för någon ändring i fondens anslagspolitik.

Prioriteringen av samhällsforskning tar sig inte endast uttryck i att en stor del av anslagen tilldelas forskningsprojekt inom de ämnesområden som här betecknats som samhällsvetenskapliga. Även vid fördelningen av de anslagsmedel som går till naturvetenskap, humaniora och medicin m. m. ges hög prioritet åt sådan forskning som bedöms vara av speciell relevans för den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingens effekter på individ och samhälle.

Under 1982 beviljades helt eller delvis 228 ansökningar av 457 ingivna. De beviljade anslagen uppgick till drygt 41 milj. kr. medan de avslagna ansökningarna avsåg ett belopp på 77 milj. kr.

Av de beviljade anslagen 1982 är 81 nya och 147 fortsättningsanslag varav 67 getts som slutanslag. De nya anslagens andel av det totalt beviljade beloppet var 33 % och fortsättningsanslagens sålunda 67 %. Endast 17,5 % av de sökta beloppen för nya anslag 1982 kunde beviljas.

Tabell 1. Ansökningar och beviljade anslag 1982
(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per ämnesområde
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	122	23 412	252	66 214	35,4	48,4	56,8
1.1 Ekonomisk historia	4	1 112	11	3 623	30,7	36,4	2,7
1.2 Företagsekonomi	11	1 896	31	10 586	17,9	35,5	4,6
1.3 Nationalekonomi	14	3 197	26	9 102	35,1	53,9	7,8
1.4 Kulturgeografi	9	1 834	19	4 465	41,1	47,4	4,5
1.5 Sociologi/ Soc. pol.	25	4 376	49	12 788	34,2	51,0	10,6
1.6 Statistik	1	250	2	566	44,2	50,0	0,6
1.7 Statskunskap	22	4 951	33	7 907	62,6	66,7	12,0
1.8 Forskning om forskn.	-	-	-	-	-	-	-
1.9 Informationsbehandl.	-	-	-	-	-	-	-
1.10 Pedagogik	11	1 704	31	5 670	30,1	35,5	4,1
1.11 Psykologi	18	2 898	38	9 174	31,6	47,4	7,0
1.12 Juridik/ Kriminologi	6	1 022	9	1 688	60,5	66,7	2,5
1.13 Socialantropologi	1	172	3	645	26,7	33,3	0,4
2. MEDICIN	19	3 996	46	13 413	29,8	41,3	9,7
3. NATURVETENSKAP	12	2 370	24	7 783	30,5	50,0	5,8
4. TEKNIK	4	581	9	2 052	28,3	44,4	1,4
5. HUMANIORA	65	10 403	108	24 948	41,7	60,2	25,2
6. ÖVRIGT	6	439	18	3 652	12,0	33,3	1,1
Summa	228	41 201	457	118 062	34,9	49,9	100,0

Tabell 2. Fortsättningsanslag/nya anslag 1982
(Belopp i tusental kronor)

Typ av ansökan	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per anslagstyp
Fortsättningsanslag	147	27 557	158	40 178	68,6	93,0	66,9
Nya	81	13 644	299	77 884	17,5	27,1	33,1
Summa	228	41 201	457	118 062	34,9	49,9	100,0

Tabell 3. Fördelning av beviljade anslag

Fortsättningsanslag	Antal		Nya anslag		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	
Slutanslag	67	12 966	Planeringsanslag	13	790
Publiceringsgarantier	14	754	Engångsanslag	3	253
Övriga anslag	66	13 837	Övriga anslag	65	12 601
Summa	147	27 557	81	13 644	

Tabell 4. Fortsättningsanslag 1982 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	74	14 680	78	21 593	68,0	94,9	53,3
Medicin	11	2 694	12	3 820	70,5	91,7	9,8
Naturvetenskap	8	1 500	9	1 907	78,7	88,9	5,4
Teknik	3	531	5	962	55,2	60,0	1,9
Humaniora	48	7 948	50	11 677	68,1	96,0	28,9
Övrigt	3	204	4	219	93,1	75,0	0,7
Summa	147	27 557	158	40 178	68,6	93,0	100,0

Tabell 5. Nya anslag 1982 fördelade efter fakultetsområde
(Belopp i tusental kronor)

Fakultetsområde	Beviljade anslag		Ansökningar		Beviljade anslag i %		
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	av sökt belopp	av sökt antal	per fakultetsområde
Samhällsvetenskap	48	8 732	174	44 621	19,6	27,6	64,0
Medicin	8	1 302	34	9 593	13,6	23,5	9,6
Naturvetenskap	4	870	15	5 876	14,8	26,7	6,4
Teknik	1	50	4	1 090	4,6	25,0	0,3
Humaniora	17	2 455	58	13 271	18,5	29,3	18,0
Övrigt	3	235	14	3 433	6,8	21,4	1,7
Summa	81	13 644	299	77 884	17,5	27,1	100,0

Tabell 6. Antal beviljade anslag 1982 fördelade efter anslagsbelopp och fakultetsområde

Anslagsbelopp i tkr	Samhälls- vetensk.	Medicin	Natur- vetensk.	Teknik	Humaniora	Övrigt	Totalt	%
- 100	33	5	2	1	19	5	65	28,5
101 - 300	72	11	8	3	41	1	136	59,7
301 -	17	3	2	-	5	-	27	11,8
Summa	122	19	12	4	65	6	228	100,0

Tabell 7. Antal beviljade slut- och engångsanslag 1982 fördelade efter utsträckning i tid och fakultetsområde

Längd antal år	Samhälls- vetensk.	Medicin	Natur- vetensk.	Teknik	Humaniora	Övrigt	Totalt	%
- 2	6	2	-	-	3	-	11	15,7
2 - 3	11	-	1	-	4	-	16	22,9
4 - 5	16	-	1	2	12	-	31	44,3
6 - 7	3	-	-	-	7	-	10	14,3
8 -	-	1	-	-	1	-	2	2,8
Summa	36	3	2	2	27	-	70	100,0

Tabell 8. Beviljade anslag 1982 fördelade efter läroanstalter (Belopp i tusental kronor)

Läroanstalt	Antal	Belopp	%
Göteborgs universitet	22	4 082	9,9
Linköpings universitet	7	1 272	3,1
Lunds universitet	34	5 752	14,0
Stockholms universitet	39	7 886	19,1
Umeå universitet	18	3 580	8,7
Uppsala universitet	43	7 155	17,4
Sveriges lantbruksuniversitet	1	233	0,6
Karolinska institutet	10	2 450	5,9
KTH	8	912	2,2
Chalmers tekn. högskola	2	385	0,9
Handelshögskolan i Stockholm	1	800	1,9
Museer	1	193	0,5
Musikhögskolan	1	236	0,6
Vissa statliga institutioner	22	3 641	8,8
Högskolan i Karlstad	1	316	0,8
Högskolan i Kristianstad	1	100	0,2
Högskolan i Luleå	1	50	0,1
Högskolan i Växjö	1	160	0,4
Högskolan för lärarutbildning, Sthlm	1	276	0,7
Högskolan för lärarutbildning, Malmö	3	357	0,9
Utländska läroanstalter	2	390	0,9
Övrigt	9	975	2,4
Summa	228	41 201	100,0

Tabell 9. Anslag till nya projekt i relation till totalt beviljade anslag.

År	%
1978	29,2
1979	35,7
1980	21,6
1981	27,0
1982	33,1

Tabell 10. Beviljade anslag i relation till sökta belopp (%)

År	Nya ansökningar	Fortsättningsanslag	Totalt
1978	15,9	76,2	36,2
1979	17,7	84,7	36,0
1980	14,1	79,4	39,7
1981	16,2	69,6	36,8
1982	17,5	68,6	34,9

Tabell 11. Anslagsbeloppens genomsnittliga storlek (tkr)

År	Nya anslag	Fortsättningsanslag	Totalt
1978	133	152	146
1979	136	187	165
1980	135	168	160
1981	155	186	176
1982	168	187	181
1965 - 74			175
- 75			172
- 76			171
- 77			169
- 78			167
- 79			167
- 80			166
- 81			167
- 82			169

Tabell 12. Anslag 1965-1982
(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Beviljat be- lopp i % per ämnesområde
	Antal	Belopp	
1. SAMHÄLLSVETENSKAP	1 328	214 482	54,0
1.1 Ekonomisk historia	79	10 919	2,7
1.2 Företagsekonomi	112	15 184	3,8
1.3 Nationalekonomi	146	25 791	6,5
1.4 Kulturgeografi	130	21 781	5,5
1.5 Sociologi/socialpolitik/socialan- tropologi	243	39 222	9,9
1.6 Statistik	50	8 076	2,0
1.7 Statskunskap	220	41 495	10,5
1.8 Forskning om forskning	19	1 610	0,4
1.9 Informationsbehandling	16	5 783	1,5
1.10 Pedagogik/psykologi	263	39 762	10,0
1.11 Juridik/kriminologi	50	4 859	1,2
2. MEDICIN	215	42 472	10,7
3. NATURVETENSKAP	175	38 626	9,7
4. TEKNIK	16	2 877	0,7
5. HUMANIORA	564	88 571	22,3
6. ÖVRIGT	60	10 345	2,6
Summa	2 358	397 373	100,0

Innehållsförteckning

Redogörelse	1
A. Nya projekt 1982	11

EKONOMISK HISTORIA

Svensk stålindustri i omvandling	
82/19 Martin Fritz	11

FÖRETAGSEKONOMI

Innovationer i en perifer regions små och medelstora företag	
82/7 Pl Arne Omsén	12
Strategi och marknad - Mönster i svenska industriföretags utveckling	
82/106 Ove Brandes	12
Strategiskt överraskningsbeteende - ett empiriskt test	
82/119 Brian Kylén	13
Studier av hushållens ekonomiska beteende, särskilt i fråga om skatter, inflation och arbete	
82/158 Karl-Erik Wärneryd	14

NATIONALEKONOMI

Differentierade vårdavgifter i slutenvård - en samhällsekonomisk studie	
82/24 PL Björn Lindgren	14
Besparingsstrategier och budgeterings- och planeringssystem i statsförvaltningen	
82/66 PL Brita Schwarz	15
Konjunkturella sysselsättningsvariationer - En studie i dynamisk anpassning	
82/124 PL Göran Eriksson	16
Blandekonomins beslutsmekanismer	
82/155 Bengt Höglund	17
Budgetunderskottet och det finansiella systemet	
82/236 Lars Werin	17

Redog. 1982/83: 21	68
The Process of Structural Adjustment in an Open Economy: An Econometric Study of Swedish Experience Since 1971	
82/238 John S Chipman	18
Nya förutsättningar för stabiliseringspolitiken	
82/239 Hans Tson Söderström	19
KULTURGEOGRAFI	
Småföretag i lokalsamhället – betingelser och möjligheter	
81/140 Bengt Johannisson	20
Tidsorganisatoriska aspekter på hushålls- och servicesektorns teknifiering: En analys av tidsresurser och några strategiska innovationers effekter i några sydsvenska lokalsamhällen 1930/1980	
82/115 Tommy Carlstein	20
Erfarenhetsbank Bergslagen. Lokal förändringsberedskap i samband med strukturomvandling. En delstudie inom Bergslagsprojektet	
82/120 PL Sune Berger	21
Att främja sysselsättningssvaga kommuners utveckling. En utvärdering av statliga och kommunala medels betydelse på kommunal nivå	
82/147 Lars Nordström	22
SOCIOLOGI/SOCIALANTROPOLOGI	
Brott, straff och utslagning – individ och familj i rättssystemet	
81/202 Marja Taussi Sjöberg	23
Kvinnoidentitet och utbildning på gymnasiet	
82/26D Boel Berner	23
Samhällsförändringar och avvikande beteenden. En undersökning av Sveriges kommuner 1970–1980	
82/73 Olof Dahlbäck	24
Den fackliga arbetsplats- och skyddsorganisationens utveckling	
82/123 Göran Therborn	25
Vårdnad av barn	
82/126 Jan Trost	25
Ideologi och retorik i svenska populärpressannonser 1935–1980	
82/169 Kjell Nowak	26
Jämförande kulturteori: Alstring och fördelning av idékomplex i komplexa samhällsstrukturer	
82/244 Ulf Hannerz	26

Redog. 1982/83: 21	69
STATISTIK	
Den statistiska metodiken vid politiska opinionsundersökningar	
82/12 Peter Jagers	27
STATSKUNSKAP	
The Dialectics of Politics. A cross-systemic inquiry into the dynamics of political cleavages (Diapol)	
81/174 Pablo Suarez Maldonado	27
Välfärdsstaten och de centrala statsorganens styrelsekapacitet	
82/46 Olof Ruin	28
Svensk valrörelse: Studier kring partier, massmedia och väljare i valrörelserna 1956–1982	
82/122 Sören Holmberg	28
Att länka teknologipolitik och industripolitik i högteknologisektorer	
82/186 Jon Sigurdson	29
Den svenska tryckfrihetsjuryn 1815–1980. Funktion och debatt	
82/220 Torbjörn Vallinder	30
PEDAGOGIK/PSYKOLOGI	
Betydelsen av daghem, familjedaghem och hemfamilj för barnets sociala och emotionella utveckling	
81/8 Carl Philip Hwang/Michael E Lamb	30
Minnesstörningar	
81/17 Lars-Göran Nilsson	31
Könsrelaterade skillnader i språklig och icke-språklig kommunikation	
82/58 PL Erland Hjelmquist	31
Psykofysiologiska studier av ansträngning och värk vid olika slag av fysiska aktiviteter	
82/64 Gunnar Borg	32
Ätproblem hos åldersdementa patienter och hos patienter med akut stroke	
82/65 Astrid Norberg	33
Rörelseperceptionens neuropsykologi	
82/68 Sture Eriksson	33

Utveckling av språkfärdighet och interferens hos tvåspråkiga grundskole- och gymnasieelever		
82/78 Edith Mägiste	34	
Grupplösning av kognitiva problem inom olika organisationer		
82/134 Thor Egerbladh	35	
Ett longitudinellt studium av fysisk och psykisk hälsa och ohälsa		
82/138 David Magnusson	35	
Identifikation, kön och klass		
82/150 PL Margot Bengtsson	36	
Alkoholens funktion för 20-åriga män och kvinnor – en socialpsykologisk studie		
82/161 Alf Nilsson/Staffan Lindberg	36	
Näringslivets struktumvandling och utbildningsbehovet		
82/189 Kurt Gestrelus	37	
Svensk utbildningsforskning 1944–1971: En studie av betingelser för framväxt och utveckling av ett nytt forskningsområde		
82/195 Torsten Husén	38	
Utbildning för kritiska situationer		
82/198 PL Karl-Georg Ahlström	38	
Uppföljning av 85 skolhemslever vårdade vid Lövsta skolhem 1975–76		
82/199 Sten Levander	39	
Psykologisk funktion under åldrandet		
82/216 Stig Berg	40	

JURIDIK

Internprissättningen i multinationella koncerner från skattesynpunkt		
82/154 Gustaf Lindencrona/Nils Mattsson	40	
Kapitalvinstbeskattningens inkomstbegrepp – med inriktning på reglerna för realisationsvinst vid fastighetsavyttring		
82/157 Sven-Olof Lodin	41	
European Science Foundation		
82/177	42	

MEDICIN

Patientkontrollerad smärtbehandling med opiater och andra substanser med analgetisk effekt i CNS – farmakokinetiska och -dynamiska studier		
81/120 Anders Tamsen	42	
Mental utvecklingsstörning, dess tidigare upptäckt och prevention. Studier över somatomedin som tillväxtfaktor för hjärnan		
81/187 Kerstin Hall	43	
Falsk positivitet vid neonatal screening – konsekvenser av en oombedd medicinsk inblandning i ett känsligt livsskede		
81/190 Göran Bodegård	43	
Genetiska faktorerens betydelse för uppkomsten av diabetes hos vuxna (typ 2-diabetes)		
82/36 Rolf Luft	44	
Otrygghet i arbetet samt arbetslöshet: (a) effekter på hälsa och välbefinnande, och (b) tvärvetenskaplig utvärdering av problemlösande åtgärder på olika plan		
82/166 Lennart Levi	45	
Studier av differentieringen i humana tumörcellsinjer speciellt med inriktning på proteinsyntesens kontroll		
82/182 Kenneth Nilsson	45	
Postgastroenteritis syndrome		
82/212 PL Bo S Lindblad	46	
En longitudinell deskriptiv studie av alkoholmissbrukare. Utveckling av diagnostisk metod för differentierad behandling och behandlingsutvärdering		
82/233 PL Björn-Erik Roos	46	

NATURVETENSKAP

Kemiskt komplexa doftsignaler i insekt-insekt och insekt-blomväxtrelationer		
82/10 Bertil Kullenberg	47	
Dynamisk elektron-spektroskopi för fria radikaler och exciterade molekyler		
82/174 Kai Siegbahn	48	
Fotografisk dokumentation för att studera köns- och ålderskillnader hos fåglar		
82/241 Johnny Karlsson	48	

Redog. 1982/83: 21	72
Senglacial magnetostratigrafi i Sydsverige	
82/245 Svante Björck	49
TEKNIK	
Träd för stadsmiljö	
82/208 PL Lars Björk/Sten Gatenbeck	49
HUMANIORA	
En historisk studie över sino-japanskan	
80/48 Seung-bog Cho	50
Spårkonst. Offentlig konst i tunnelbanan	
81/221 Marianne Ström	50
Facklig politik och facklig makt 1910–1960	
82/17 Klas Åmark	51
Textstrukturering i utredande och argumenterande prosa: En undersökning av universitetsstuderandes textproduktion (TUAP)	
82/16 Lennart Björk	52
Teknologi och industriell struktur inom medeltida järnframställning och därmed sammanhängande ekonomiska och sociala förhållanden	
82/27 Åke Hyenstrand	52
Bebyggelse och markanvändning i Väst-Sverige 2500–500 före nutid. Ett arkeologiskt förprojekt för ett programområde	
82/34 PL Arne B Johansen	53
Svenska som målspråk för döva	
82/54 Kristina Svartholm	54
Arbete och språkmiljö	
82/86 Gunnel Källgren	54
Skandinavisk-nederländsk språkförståelse. Metodiska genvägar till språkträning för kommunikation mellan talare av nära besläktade språk	
82/93 Claes-Christian Elert	55
Äldre kvinnor i yrkesarbete och efter	
82/94 PL Birgitta Odén	55
Sångsätt, klang och tonförråd i "kölning". En studie av locksången inom svensk fäbodkultur	
82/100 Johan Sundberg	56

Redog. 1982/83: 21	73
Natural Communication with Computers	
82/183 Eva Ejerhed	56
Sveriges nationalbibliografi 1700–1829: Tillgängliggörande	
82/187 Åke Lilliestam	57
Maskinen och humanisten. Teknikdebatt i Sverige under den industriella revolutionen	
82/209 Tore Frängsmyr	57
Protest och Profetia. Statisk världsbild och dynamisk ideologi i Tornedalen under 1930-talet	
82/219 David Gaunt	58
Pär Lagerkvist. En biografi	
82/227 Ingrid Schöier	59
Språk och kön i skolan	
82/246 Tor G Hultman	59
ÖVRIGT	
Bibliotheca Zoologica Svecana	
82/113 Björn Dal	60
Environmental Research and Management Priorities for the 1980s	
82/179 Kungl. Vetenskapsakademien	60
Tv-överföringar via INTELSAT-systemet 1969 och 1982. En studie av satellittekniologin och den globala informationsordningen	
82/202 Olof Hultén	60
B. Statistiska uppgifter 1965–1982	61
I skriftserien har hittills utkommit:	
RJ 1977:1 Arbetsliv, samhällsekonomi och välfärdsutveckling	
RJ 1977:2 Lyssna, titta, läsa	
RJ 1977:3 Hallå, hallå!	
RJ 1978:1 Vart leder tråden?	
RJ 1978:2 Hot eller löfte?	
RJ 1978:3 Dialog	
RJ 1978:4 Tvåvägs kabel-tv och telesammanträden	
RJ 1978:5 Tryck på knappen	
RJ 1978:6 Attityder till tekniken	
RJ 1978:7 Smärta och akupunktur	
RJ 1979:1 I kulisserna	
RJ 1979:2 Planera numera	

- RJ 1979:3 Forskning för jämställdhet
RJ 1979:4 Moderna tider
RJ 1980:1 Arbetets värde och mening
RJ 1980:2 Aktuell kvinnoforskning
RJ 1980:3 Arbetslivsforskning
RJ 1980:4 Jämställdhetsperspektiv i forskningen
RJ 1980:5 Kommunikation – trots handikapp
RJ 1980:6 Skatteforskning
RJ 1981:1 Svensk skatteforskning 1919–1979
RJ 1981:2 Kvinnors liv i det svenska samhället
RJ 1982:1 Risken att bli alkoholist
RJ 1982:2 Stick i stäv med vedertagna normer
RJ 1982:3 Att förändra levnadssätt

- 1983 73791 - [Faint text]
- 1983 73792 - [Faint text]
- 1983 73793 - [Faint text]
- 1983 73794 - [Faint text]
- 1983 73795 - [Faint text]
- 1983 73796 - [Faint text]
- 1983 73797 - [Faint text]
- 1983 73798 - [Faint text]
- 1983 73799 - [Faint text]
- 1983 73800 - [Faint text]
- 1983 73801 - [Faint text]
- 1983 73802 - [Faint text]
- 1983 73803 - [Faint text]
- 1983 73804 - [Faint text]
- 1983 73805 - [Faint text]
- 1983 73806 - [Faint text]
- 1983 73807 - [Faint text]
- 1983 73808 - [Faint text]
- 1983 73809 - [Faint text]
- 1983 73810 - [Faint text]
- 1983 73811 - [Faint text]
- 1983 73812 - [Faint text]
- 1983 73813 - [Faint text]
- 1983 73814 - [Faint text]
- 1983 73815 - [Faint text]
- 1983 73816 - [Faint text]
- 1983 73817 - [Faint text]
- 1983 73818 - [Faint text]
- 1983 73819 - [Faint text]
- 1983 73820 - [Faint text]
- 1983 73821 - [Faint text]
- 1983 73822 - [Faint text]
- 1983 73823 - [Faint text]
- 1983 73824 - [Faint text]
- 1983 73825 - [Faint text]
- 1983 73826 - [Faint text]
- 1983 73827 - [Faint text]
- 1983 73828 - [Faint text]
- 1983 73829 - [Faint text]
- 1983 73830 - [Faint text]
- 1983 73831 - [Faint text]
- 1983 73832 - [Faint text]
- 1983 73833 - [Faint text]
- 1983 73834 - [Faint text]
- 1983 73835 - [Faint text]
- 1983 73836 - [Faint text]
- 1983 73837 - [Faint text]
- 1983 73838 - [Faint text]
- 1983 73839 - [Faint text]
- 1983 73840 - [Faint text]
- 1983 73841 - [Faint text]
- 1983 73842 - [Faint text]
- 1983 73843 - [Faint text]
- 1983 73844 - [Faint text]
- 1983 73845 - [Faint text]
- 1983 73846 - [Faint text]
- 1983 73847 - [Faint text]
- 1983 73848 - [Faint text]
- 1983 73849 - [Faint text]
- 1983 73850 - [Faint text]
- 1983 73851 - [Faint text]
- 1983 73852 - [Faint text]
- 1983 73853 - [Faint text]
- 1983 73854 - [Faint text]
- 1983 73855 - [Faint text]
- 1983 73856 - [Faint text]
- 1983 73857 - [Faint text]
- 1983 73858 - [Faint text]
- 1983 73859 - [Faint text]
- 1983 73860 - [Faint text]
- 1983 73861 - [Faint text]
- 1983 73862 - [Faint text]
- 1983 73863 - [Faint text]
- 1983 73864 - [Faint text]
- 1983 73865 - [Faint text]
- 1983 73866 - [Faint text]
- 1983 73867 - [Faint text]
- 1983 73868 - [Faint text]
- 1983 73869 - [Faint text]
- 1983 73870 - [Faint text]

FONDENS KANSLI

Adress: Drottninggatan 14, 4 tr
111 51 Stockholm

Telefon: 08 - 24 32 15

Personal:

Ola Arvidsson	docent, områdesgruppen hälsoforskning
Anitha Asplund	expeditionsassistent
Ann-Sofie Kälvemark	docent, områdesgruppen jämställdhetsforskning
Nina Lindgren	byråsekreterare
Alf Lindqvist	ekon. dr., områdesgruppen skatteforskning
Inger Nyhlén	byråsekreterare
Inga-Lill Stenbeck-Ottoson	kamrer
Kerstin Stigmark	byråsekreterare
Nils-Eric Svensson	docent, fondens direktör